

**EUROPSKA AGENDA  
ZA KULTURU**

**RADNI PLAN ZA KULTURU  
2015-2018/2011-2014**

PROSINAC 2015.



# **PRIRUČNIK ZA KULTURNU OSVIJEŠTENOST I IZRAŽAVANJE**

OTVORENA METODA KOORDINACIJE (OMK)  
RADNA SKUPINA STRUČNJAKA DRŽAVA ČLANICA EU-A  
ZA RAZVOJ KLJUČNE KOMPETENCIJE  
"KULTURNA OSVIJEŠTENOST I IZRAŽAVANJE"



EUROPEAN UNION

*Europe Direct servis je koji će vam pomoći da  
dobijete odgovore na svoja pitanja o Europskoj uniji:*

**Besplatni telefon  
00 800 6 7 8 9 10 11 (\*).**

(\*) Informacije su besplatne, kao i većina poziva  
(neki operateri, govornice ili hoteli vjerojatno će naplatiti telefonsku uslugu).

REPUBLIKA HRVATSKA  
MINISTARSTVO KULTURE  
2018.

Nakladnik  
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Za nakladnika  
dr. sc. Nina Obuljen Koržinek, ministrica

Glavni i odgovorni urednik  
Maja Zrnčić

Preveo s engleskog  
Miloš Đurđević

Lektura  
dr. sc. Krešimir Mićanović

Grafičko oblikovanje i priprema za tisak  
Dag Gebauer, Kofein, Zagreb

Tisak  
Printera, Sv. Nedelja

Naklada  
1500 primjeraka

**EUROPSKA AGENDA  
ZA KULTURU**

RADNI PLAN ZA KULTURU  
2015-2018/2011-2014

PROSINAC 2015.



**PRIRUČNIK ZA  
KULTURNU  
OSVIJEŠTENOST  
I IZRAŽAVANJE**

OTVORENA METODA KOORDINACIJE (OMK)  
RADNA SKUPINA STRUČNJAKA DRŽAVA ČLANICA EU-A  
ZA RAZVOJ KLJUČNE KOMPETENCIJE  
„KULTURNA OSVIJEŠTENOST I IZRAŽAVANJE“



# Uvodnik

Umjetnost i kultura neizmjenjivo su važni u razvoju djece i mladih jer ih uz pomoć umjetnosti učimo, između ostalog, da vide svijet oko sebe na nov način.

Za svako društvo važno je da prepoznaje doprinos i vodi brigu o važnosti umjetnosti za djecu i mlade, za njihovo razumijevanje svijeta u kojem žive. Upravo je *Priručnik za kulturnu osviještenost i izražavanje* dokaz da itekako uvažavamo tu činjenicu jer vrijeme u kojem živimo i izloženost brojnim utjecajima prvenstveno kroz nove tehnologije – izazovi su s kojima se svakodnevno suočavaju odrasli, ali i djeca i mladi. Odgojem kroz umjetnost i kulturu, s umjetnošću i kulturom, djeca i mladi emocionalno se osnažuju i razvijaju imaginativne resurse koji su im neophodni da bi razumjeli i sebe i druge.

Objavljivanje prijevoda ovog *Priručnika* pomaže razmjeni iskustava, znanja i rada stručnjaka, predstavnika država članica Europske unije, koji su surađujući s pomoću Otvorene metode koordinacije oblikovali *Priručnik* s preporukama za stvaratelje kulturnih i obrazovnih politika, temeljenih na primjerima dobre prakse vezanim uz osmu ključnu kompetenciju *Kulturna osviještenost i izražavanje*.

*Priručnik* sadrži objašnjenje najvažnijih pojmova, koncepcija i rasprava vezanih uz kulturnu osviještenost i izražavanje, zapažanja o primjerima dobre prakse te preporuke za donositelje odluka na nacionalnoj i europskoj razini.

U sustavima obrazovanja mnogih europskih država uočava se nedostatak poticanja kreativnog i kritičkog mišljenja te je u tom smislu poticanje kulturnog izražavanja, koje je i ključno za razvoj kreativnih vještina, nužnost.

Kroz obrazovanje u umjetnosti i obrazovanjem s pomoću umjetnosti obrazovat ćemo i odgajati djecu i mlade koji će uživati u umjetničkim djelima i izvedbama, koji će poštivati raznolikost, biti otvoreni prema drugima, sudjelovati aktivno u kulturnom životu i znati čuvati kulturnu baštinu.

Vjerujemo da će *Priručnik za kulturnu osviještenost i izražavanje* biti od velike pomoći čitateljima i korisnicima, ali i inspiracija svima onima koji se bave kulturnim i umjetničkim programima za djecu i mlade te obrazovanjem u umjetnosti i kulturi.

MINISTRICA  
Nina Obuljen Koržinek

# SADRŽAJ

1.	Uvod	5
2.	Pojmovi i koncepcije	13
2.1	Preporuka Europskog parlamenta i Vijeća	15
2.2	Tumačenje preporuke za ključne kompetencije za cjeloživotno učenje	16
2.3	Objašnjenje bitnih pojmova (kompetencija, umjetničko obrazovanje, obrazovanje u kulturi )	20
2.4	Javne rasprave o ciljevima i željenu rezultatu umjetničkog/kulturnog obrazovanja	23
3.	Unapređivanje kulturne osviještenosti i izražavanja: lekcije za budućnost temeljene na sadašnjoj praksi u Europi	37
3.1	Uvod: gledati u budućnost s pomoću razmatranja prošlosti	39
3.2	1. lekcija: preduvjeti za uspješan razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja	41
3.3	2. lekcija: preispitati ključnu ulogu učitelja i nastavnog programa	43
3.4	3. lekcija: kulturna osviještenost i izražavanje ključna je kompetencija „od kolijevke do groba“	45
3.5	4. lekcija: razmotriti različite slojeve kulturne osviještenosti	49
3.6	5. lekcija: kultura je višeznačna i postoji više načina uvježbavanja kulturne osviještenosti i izražavanja	53
3.7	6. lekcija: kulturna osviještenost i izražavanje zajednička je odgovornost (niz ključnih aktera uključenih u obrazovanje)	56
3.8	7. lekcija: vrijeme je da se o kulturnoj osviještenosti i izražavanju (KK#8) razmišlja strateški.	57
4.	Preporuke	59
	Referentni dokumenti	74
	Suradnici	75
	Gostujući stručnjaci	78
	<b>Dodatak Priručniku za kulturnu osviještenost i izražavanje koji sadrži primjere dobre prakse u državama članicama EU-a dostupan je za preuzimanje na internetskoj stranici Ministarstva kulture</b>	

# UVOD







Od 2000. stoji na krovu središnje zgrade Međunarodnog umjetničkog kampusa deSingel u Antverpenu, Belgija;

Jan Fabre, de man die de wolken meet;  
© Michiel Hendrickx



# 1

## UVOD

Podigni glavu i pogledaj čovjeka koji mjeri oblake! On stoji ondje na malim stubama, visoko na krovu deSingela u Antwerpenu. Uvijek je ondje, po kiši i suncu. Premda je slabašan, sebi je postavio naizgled nemoguću zadaću: izmjeriti granice svemira.

Moć mašte, magija ljepote, potraga za istinom ili žudnje čovječanstva: brončani kip Jana Fabrea sadrži bezbroj slojeva kulturnih značenja.

Ljudi stalno daju značenje svemu što osjećaju, gledaju, slušaju ili iskušavaju. Taj proces simboličnog označavanja usmjerava naša kulturna osviještenost i naša sposobnost da se izrazimo. U ovom izvješću i u kontekstu otvorene metode koordinacije (OMK) naša europska radna skupina predočava vlastita zapažanja i zaključke o provođenju ključnih kompetencija za kulturnu osviještenost i izražavanje u državama članicama EU-a.

## Kulturna osviještenost i izražavanje

“Kulturna osviještenost i izražavanje” jedna je od osam ključnih kompetencija koje sačinjavaju referentno polazište koje će države članice EU-a uključiti u strategije i infrastrukturu u kontekstu cjeloživotnog učenja. Druge su ključne kompetencije: 1) komunikacija na materinskom jeziku, 2) komunikacija na stranom jeziku, 3) matematička kompetencija i osnovna kompetencija u znanosti i tehnologiji, 4) digitalna kompetencija, 5) učiti kako učiti, 6) društvena i građanska kompetencija i 7) smisao za inicijativu i poduzetništvo. Uvježbavanje ključnih kompetencija – u obliku znanja, vještina i stavova – shvaćeno je kao temeljno za sve pojedince u društvu 21. stoljeća. Potrebno je istaknuti prepletenost i transverzalnu narav svih osam ključnih kompetencija. Kulturna osviještenost snažno utječe na našu sposobnost učenja za društvenu, građansku i međukulturnu kompetenciju te na naš smisao za inicijativu i poduzetništvo. Razvoj ovih kompetencija uistinu je čvrsto isprepleten i međuovisan.

Kulturna osviještenost i izražavanje, osma ključna kompetencija koju je definirala EU (KK#8),<sup>1</sup> uključuje mnoge sastavnice: npr. kreativno izražavanje ideja, iskustava i osjećaja u nizu medija, uključujući glazbu, izvedbene umjetnosti, književnost, vizualne umjetnosti i interdisciplinarnu i hibridnu forme koje su se pojavile zahvaljujući novim medijima. Ona ističe važnost znanja o kulturi, vještina potrebnih za shvaćanje i uživanje u umjetničkim djelima te samoizražavanja s pomoću mnogih medija pri čemu se koriste urođene sposobnosti. Štoviše, definicija kompetencije temeljena je na pretpostavci da solidno poznavanje vlastite kulture i osjećaj identiteta mogu biti osnova za otvorene stavove prema drugima i poštivanje raznolikosti kulturnog izražavanja.

Kao što je rekao Barend van Heusden, profesor kulture i kognicije na Sveučilištu Groningen, kultura definira način na koji shvaćamo sebe i druge. Vrlo je bitan širok i sustavan razvoj i uvježbavanje naše kompetencije za (samo)percepciju, (samo)imaginaciju, (samo)oblikovanje i (auto)analizu: “Kultura u značenju kognicije osnova je osviještena čovjekova djelovanja.”<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Preporuka Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2006. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje (2006/962/EC): <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=UR-LISERV:c11090>

<sup>2</sup> van Heusden, Barend, “Art education 'after the end of art': Towards a new framework for arts education”, u: Van Heusden, Barend i Gielen, Pascal (ur.), *Arts Education Beyond Art: Teaching Art in Times of Change*, 2014.

---

## Kontekst

U današnjem svijetu, u kojem nas bombardira obilje slika, konstantna i brza promjena te snažna potreba za samoodređenjem i identitetom, kulturna osviještenost i izražavanje s pravom se naziva ključnom kompetencijom. Teško je procijeniti važnost ove kompetencije u razdoblju u kojem su u Europi otvorenost, optimizam i tolerancija izloženi golemu pritisku. Posljednjih godina Europa je vidjela ozbiljne napade na ideju otvorenog društva. Ljudi su izgubili svoje živote dok su koristili svoje osnovno demokratsko pravo na slobodu govora, sudjelovanja u kulturnim događajima ili dok su samo uživali u svakodnevnom životu. Sve europske nacije postale su svjesne konkretnih posljedica svakojakih radikalizacija, kao što je dehumanizacija i smrtonosno nasilje. Ovo je vrijeme da obranimo zajedničke europske vrijednosti slobode govora i izražavanja te poštivanja kulturne raznolikosti.

Izbjeglička tragedija 2015. još je jedan ispit sposobnosti Europe da stane iza svojih ideala solidarnosti i slobode. Mnogi osjećaju iskrenu potrebu da pomognu ljudima koji bježe od nasilja i rata. Ipak, također je shvatljivo da ljude zabrinjavaju moguće posljedice koje useljavanje izbjeglica može imati na svakodnevni život u njihovoj zemlji ili zajednici. Postoji sve veća opasnost od ekstremizma, na oba kraja političkog spektra. Zapostavljanje osjećaja nepovjerenja i procesa marginalizacije i isključivanja stvara ozračje straha i bijesa u društvu. Uvježbavanje naše kulturne osviještenosti i izražavanja može pomoći da se prevladaju osjećaji straha i nepovjerenja, da se ojača naša ljudska sposobnost shvaćanja drugih i samih sebe.

Mnoge države članice EU-a proživjele su dugo razdoblje mira i stabilnosti. Ako sagledamo protekla desetljeća, to vrijeme dotad neviđenog stupnja prosperiteta pokazalo se kao plodno tlo za kulturni i umjetnički rast i razvoj. Dovoljno je posjetiti bilo koje europsko mjesto, grad ili regiju i zapanjit će vas raznolikost i bogatstvo naše kulture, baštine i umjetnosti, koja iz mnogih dragocjenih perspektiva govori o svijetu i ljudskom životu.

Međutim, sukobi i ratovi nisu duhovi iz prošlosti. Ustvari, oni su uvijek u blizini europske pozornice, a sada su opet na granicama našeg kontinenta i utječu na naš javni prostor. Istodobno, teška financijska kriza primorala nas je da iznova promislimo i oblikujemo svoje postojeće gospodarske modele i stvorimo nove načine da bismo osigurali svoj današnji i budući prosperitet. Svi živimo u digitalnom svijetu koji je postao duboko prepleten i međusobno povezan. Sve države članice EU-a žele odgovore tragajući za održivim razvojem i blagostanjem, u potrazi za društvenom kohezijom i u borbi protiv siromaštva i isključenosti.

Zajedno s globalizacijom kulture, klimatskim promjenama i neprestanom transformacijom strukture naše demografije ove geopolitičke tendencije uzrok su krize identiteta i propituju ne samo naše modele zajednice nego i sliku koju imamo o sebi. Mnoštvo medija dokumentira ove promjene. Slike svakodnevnog života, politike, sukoba, tragedija, zabave i umjetnosti neprestano su prisutne u našim domovima, školama i javnim prostorima. Naći smisao u svemu tome nije jednostavno, ali je od velike važnosti. U tom kontekstu razvoj i uvježbavanje naše kompetencije za kulturnu osviještenost i izražavanje od presudnog je značenja za suočavanje s izazovima budućnosti.

## Definicije

Kultura nije jednostavan pojam. Ta se riječ može koristiti usko ograničena na svijet umjetnosti, a može se shvatiti i općenito te tada sadrži baštinu, društvene znanosti i filozofiju. U najširem značenju kultura označava sve dimenzije ljudskog ponašanja.

U javnim raspravama o važnosti obrazovanja u umjetnosti i kulturi koriste se različite argumentacije. Neke slijede bogatu estetsku tradiciju, u kojoj je umjetničko obrazovanje shvaćeno kao uvod u svijet "visoke" umjetnosti, s jakim naglaskom na povijest umjetnosti i umjetničke vještine. Posljednjih desetljeća također smo vidjeli uspon druge škole mišljenja, u kojoj dominira ekonomska logika s naglaskom na važnost kreativnosti i inovacija. U prvi je plan izbio sve veći broj hibridnih umjetničkih formi kao odgovor na današnje ekonomske i tehnološke izazove. Nadalje, postojala je, postoji i uvijek će postojati društvena argumentacija prema kojoj je umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi shvaćeno kao doprinos društvenoj koheziji i identitetu. Definicija kulturne osviještenosti i izražavanja EU-a dotiče se svih ovih dimenzija. Ove perspektive imaju normativan položaj, što nije problem ukoliko smo toga svjesni. Naše je stajalište, ukorijenjeno u humanističkoj, demokratskoj tradiciji mišljenja, da kulturu treba shvatiti kao uistinu ključnu za ljudski život.

U studiji Michaela Wimmera i Anne Bamford,<sup>3</sup> koja je objavljena na početku našeg procesa, piše da postoje velike razlike u načinu na koji države članice EU-a definiraju obrazovanje u kulturi. Odlučili smo da te razlike uzmemo kao zadane. One su još jedan pokazatelj bogate tradicije raznolikosti u obrazovanju i kulturi na našem kontinentu. Nadalje, na nacionalnoj i lokalnoj razini, pa čak i u školama ili kulturnim institucijama, možemo pronaći potpuno različita stajališta o tome što sačinjava obrazovanje u kulturi i umjetnosti ili što bi ga trebalo sačinjavati. Nismo htjeli istaknuti jedan "ispravan" model. Umjesto toga odlučili smo analizirati raznolikost u tom području i uzeti primjere koji pokazuju što je za predstavnike naše skupine "dobra praksa" u njihovoj zemlji.

Bez obzira na naše poštivanje raznolikosti mi imamo ista uvjerenja i ideale. Prvo, svjesni smo da je svim ljudima urođena neograničena sposobnost za učenje. Snažna kulturna osviještenost i velika sposobnost za samoizražavanje navodi ljude da mjere oblake, broje zvijezde i pod svaku cijenu imaju ispunjen život dostojan čovjeka.

Drugo, čvrsto vjerujemo u neupitna načela demokracije i slobode izražavanja, koja jamče plodno tlo za razvoj i bujanje naših ljudskih sposobnosti, sukladno Preambuli Konvencije o pravima djeteta Ujedinjenih naroda.<sup>4</sup>

3

Bamford, Anne Wimmer, Michael, "Cultural Awareness and Competences", EENC skraćeno izvješće, rujan 2014: <http://educult.at/wp-content/uploads/2011/08/Short-Analytical-Report-11-%E2%80%93-Key-Competence-on-Cultural-Awareness-and-Expression.pdf>

4

Članak 29. 1 Konvencije o pravima djeteta: "Države stranke slažu se da obrazovanje djeteta treba usmjeriti prema: a) punom razvoju djetetove osobnosti, darovitosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti; b) promicanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te načela proglašanih u Povelji Ujedinjenih naroda; c) poticanju poštivanja djetetovih roditelja, njegova kulturnog identiteta, jezika i vrednota, nacionalnih vrednota zemlje u kojoj djetete živi i zemlje iz koje potječe te poštivanje civilizacija koje se od njega razlikuju; d) pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnoj zajednici u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, ravnopravnosti spolova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim grupama te osobama starosjedičkog podrijetla; e) poticanju zaštite prirodnog okoliša.

---

## Radna metoda

Naša je skupina radila sukladno načelima OMK-a. Ona se zasnivaju na dobrovoljnoj suradnji država članica EU-a, koje međusobno dijele prakse i iskustva da bi poboljšale svoj rad. Cilj je procesa OMK-a poboljšanje razmjene najboljih praksi između država članica EU-a da bi se poboljšalo donošenje odluka i izgradila suradnja u vezi s ključnim prioritetima.

Godine 2008. početna radna skupina nacionalnih stručnjaka OMK-a bavila se sinergijom kulture i obrazovanja, posebno u umjetničkom obrazovanju (Izvešće objavljeno 2010.<sup>5</sup>). Godine 2012. skupina OMK za Kreativno partnerstvo, skupina za kulturu OMK, također se bavila pitanjima obrazovanja i škole (između drugih sektora) koristeći transverzalni pristup (*Priručnik* objavljen 2014.<sup>6</sup>).

Godine 2014. formirana je naša skupina OMK za “razvoj ključne kompetencije za ‘kulturnu osviještenost i izražavanje’”. Njezin mandat odredile su države članice EU-a u višegodišnjem Planu rada za kulturu 2011–2014. Vijeća,<sup>7</sup> a potvrđen je Planom rada 2015–2018.<sup>8</sup> u kojem su opisani prioriteti OMK-a.

“Stručnjaci će definirati dobru praksu za razvoj ove ključne kompetencije i njezinu primjenu u obrazovnoj politici na temelju znanja i stavova definiranih 18. prosinca 2006. u Preporuci<sup>9</sup> Europskog parlamenta i Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje.”

Grupa je kao svoj temeljni cilj odredila stvaranje priručnika za mjerodavne u kulturi i obrazovanju na nacionalnoj i europskoj razini s istaknutim primjerima dobre prakse i preporukama vezanima uz kulturnu osviještenost i izražavanje.

U našoj grupi zastupljeno je ukupno 25 država članica EU-a.<sup>10</sup> Među članovima su predstavnici institucija koje se bave obrazovanjem, kulturom, predstavnici ministarstava, nacionalnih stručnih centara i savjetodavnih tijela te praktičari obrazovanja u kulturi. Na prvom sastanku, održanu 10–11. ožujka 2014. u Bruxellesu, Brecht Demeulenaere iz Ministarstva obrazovanja u Belgiji – Flandrija i Jan Jaap Knol, ravnatelj Zaklade za participaciju u kulturi iz Nizozemske, izabrani su za supredsjedatelje. Grupa je ukupno održala šest sastanaka u Bruxellesu te jedan u Rigi u vrijeme latvijskog predsjedavanja Europskom unijom 2015. godine.

Na sastancima se intenzivno raspravljalo, također na plenarnom zasjedanju i u manjim grupama. Nadalje, pozvan je velik broj predavača. Svaka od država članica EU-a sudjelovala je u raspravama i iznijela dva primjera dobre prakse koji se mogu koristiti u priručniku. Kako smo rekli, primjeri su odražavali raznolikost Europe u području obrazovanja i kulture.

**5**

[http://www.artscouncil.ie/uploadedFiles/wwwartscouncilie/Content/News/Young\\_people\\_children\\_and\\_education/MOCedu\\_final\\_report\\_en.pdf](http://www.artscouncil.ie/uploadedFiles/wwwartscouncilie/Content/News/Young_people_children_and_education/MOCedu_final_report_en.pdf)

**6**

[http://ec.europa.eu/culture/library/reports/creative-partnerships\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/culture/library/reports/creative-partnerships_en.pdf)

**7**

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42010Y1202\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42010Y1202(01))

**8**

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16094-2014-INIT/en/pdf>

**9**

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>

**10**

Vidi popis suradnika na str. 99–102



---

## Struktura priručnika

Struktura je ovoga priručnika sljedeća: nakon ovog uvoda slijedi 2. poglavlje, koje je napisao Ernst Wagner, predavač i izvršni koordinator na UNESCO-ovoj Katedri za umjetnost i kulturu u obrazovanju na Sveučilištu Erlangen-Nürnberg. Taj je dio u cijelosti posvećen pojmovima, koncepcijama i raspravama u okviru kulturne osviještenosti i izražavanja. U tom poglavlju analiziran je i uspoređen izvorni tekst preporuke o kulturnoj osviještenosti i izražavanju da bi se bolje shvatile osnovne koncepcije. U njemu su također sadržani članci o bitnim pojmovima kao što je “kompetencija” te umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi. U zaključku se opisuju mnoge srodne teme, uključujući međukulturnu osviještenost, kulturni identitet i kreativnost, za koje smatramo da su posebno važne za ključnu kompetenciju za kulturnu osviještenost i izražavanje. 3. poglavlje, koje je napisao Lode Vermeersch, viši istraživač na Istraživačkom institutu za rad i društvo (HIVA) Sveučilišta Leuven i na Odsjeku za obrazovne znanosti Sveučilišta Vrije u Bruxellesu, sadrži naša zapažanja o primjerima dobre prakse za kulturnu osviještenost i izražavanje koje su članovi grupe uzeli iz područja kulture i kulturnih praksi. U 4. poglavlju završavamo s preporukama za donositelje odluka na nacionalnoj i europskoj razini.

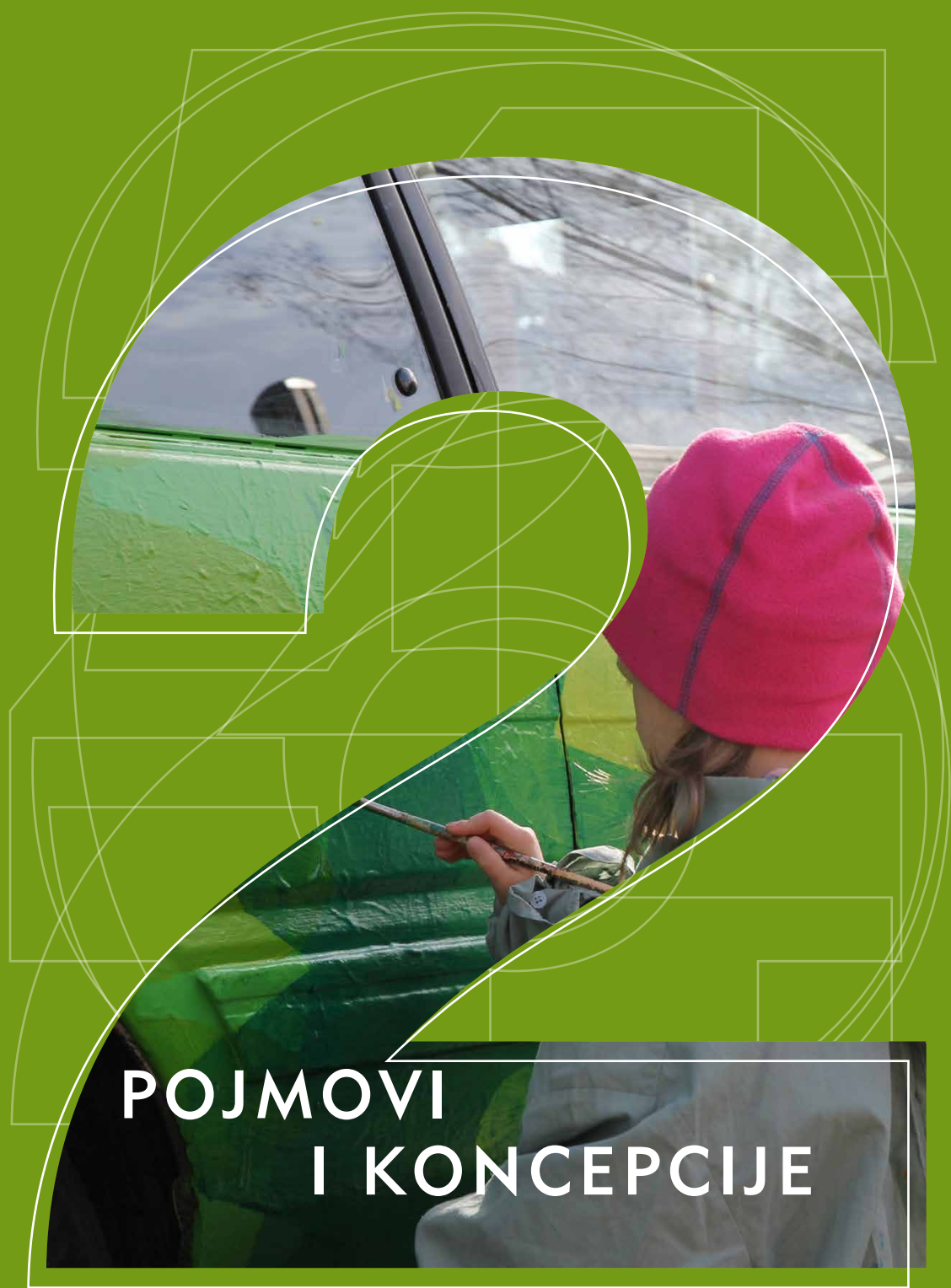
Čitateljima nismo ponudili priručnik “za upotrebu” kako razviti ključnu kompetenciju za kulturnu osviještenost i izražavanje. Takav priručnik “za upotrebu” ne bi odražavao trenutno stanje u Europi. Međutim, želimo ponuditi smjernice u najširem opsegu pojmova i definicija. Štoviše, nadamo se da ćemo čitatelje svojom praksom i preporukama itekako inspirirati.

Kulturna je osviještenost stanje uma. Slobodna i demokratska društva temelj su za potpuno ostvarenje kulturne osviještenosti i izražavanja. Njeguimo stoga svakog dana ovu slobodu i ovu kompetenciju. Dugujemo je našim precima i našoj djeci, dugujemo je budućnosti.



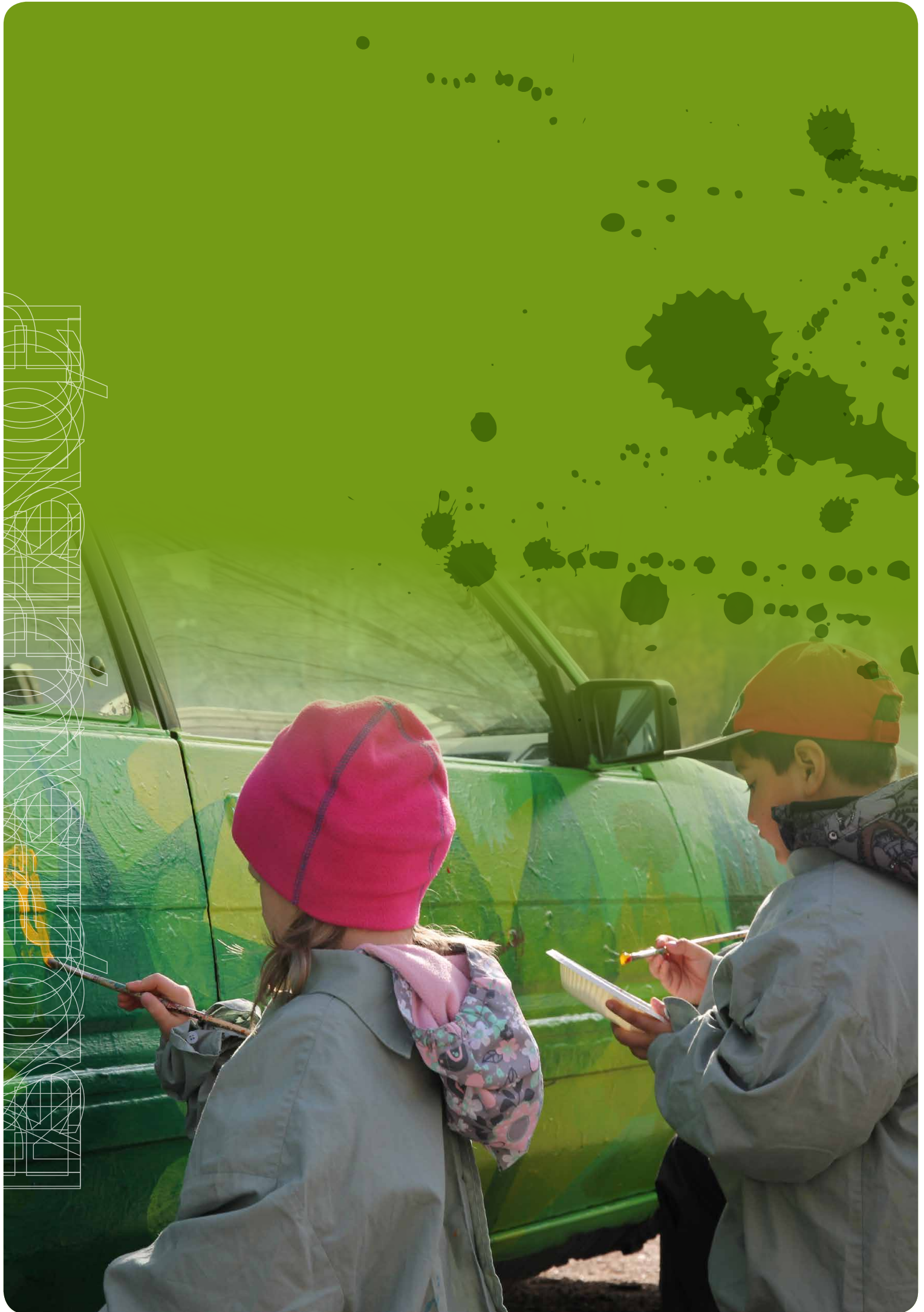






**POJMOVI  
I KONCEPCIJE**







# 2

## POJMOVI I KONCEPCIJE

---

### 2.1 Preporuka Europskog parlamenta i Vijeća

Preporuka Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2006. o ključnoj kompetenciji za cjeloživotno učenje (2006/962/EC) s. L 394/18 sadrži sljedeći tekst o **kulturnoj osviještenosti i izražavanju**.

#### Definicija

Razumijevanje važnosti kreativnog izražavanja ideja, iskustava i osjećaja u nizu medija, uključujući glazbu, izvedbene umjetnosti, književnost i vizualne umjetnosti.

#### Bitna znanja, vještine i stavovi povezana s ovom kompetencijom

Kulturno znanje sadrži svijest o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu. Ono pokriva osnovno znanje o najvažnijim kulturnim djelima, uključujući suvremenu popularnu kulturu. Bitno je shvatiti kulturnu i jezičnu raznolikost u Europi i drugim dijelovima svijeta, potrebu da se ona očuva i važnost estetičkih čimbenika u svakodnevnom životu.

Vještine su povezane s razumijevanjem i izražavanjem: razumijevanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvedbama te samoizražavanje s pomoću raznih medija pri čemu se koriste urođene sposobnosti. Vještine također sadrže sposobnost da se vlastita kreativna i izražajna stajališta poveže s gledištima drugih, da se identificiraju i ostvare društvene i gospodarske mogućnosti u kulturnoj aktivnosti. Kulturno izražavanje ključno je za razvoj kreativnih vještina, koje se mogu prenijeti u razna profesionalna okružja.

Temeljito shvaćanje vlastite kulture i osjećaj identiteta može biti osnova za otvorenost i poštivanje raznolikosti kulturnog izraza. Pozitivno stajalište također pokriva kreativnost i želju da se kultivira estetička sposobnost s pomoću umjetničkog samoizražavanja i sudjelovanja u kulturnom životu.

## 2.2 Tumačenje Preporuke o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje

Slijedi tekst dokumenta protumačen i komentiran točku po točku.

Tekst dokumenta EU-a	Komentar / pojašnjenja
<p><b>A.</b> Kulturna osviještenost i izražavanje</p>	<p>Pojam “kulturna osviještenost” znači poznavati važnost kulture i umjetnosti te razvijati sposobnost da se u njima uživa odnosno da nas zanimaju. Povezan je s percepcijom (npr. slušanje glazbe, gledanje predstave, promatranje umjetničkih djela u muzeju). S druge strane, pojam “kulturno izražavanje” usredotočen je na izražavanje osjećaja ili ideja s pomoću umjetničkih medija i osobe. Označava ono što ljudi govore, pišu, pjevaju, plešu, izvode ili čine da bi pokazali svoje osjećaje, stavove i zamisli te je najčešće povezan s produkcijom/stvaranjem.</p> <p>Umjetničko kao i obrazovanje u kulturi (formalno, neformalno i informalno) odvija se u dva područja recepcije i produkcije. Kombinacija pojmova “osviještenost i izražavanje” u sintagmu tipična je za dominantan didaktički pristup u europskom umjetničkom obrazovanju. Kreativnost je uvjetovana osobnom osviještenošću svijeta, a dublje shvaćanje umjetničkog djela često je zasnovano na osobnom praktičnom iskustvu. Moramo slušati glazbu ako želimo pjevati u zboru, a slušanje je potpunije ako znamo izvoditi glazbu. Zbog toga su u mnogim europskim školskim programima usvojene obje dimenzije (s posebnim naglaskom na praksu ili percepciju, ovisno o kulturnoj tradiciji u različitim umjetničkim oblicima).</p>
<p><b>B.</b> Razumijevanje važnosti kreativnog izražavanja ideja, iskustava i osjećaja u mnogim medijima, uključujući glazbu, izvedbene umjetnosti, književnost i vizualne umjetnosti.</p>	<p>Formulacija “ideje, iskustva i osjećaji” ukazuje na širok opseg funkcija koje umjetnost i kultura zadovoljava: koncepcije (ideje) spram empirijskih/osjetilnih susreta (iskustvo) i kognicija (ideje) spram emocija (osjećaji). Taj način promišljanja umjetnosti i kulture uklapa se u europsku filozofsku tradiciju.</p> <p>Izraz “mnogi mediji, uključujući glazbu, izvedbene umjetnosti, književnost i vizualne umjetnosti” cilja na kanon tradicionalnih zapadnih (europskih) umjetničkih oblika (ples i kazalište spojeni su u “izvedbenim umjetnostima”), ali nije isključiv (vidi odjeljak C: “popularna... kultura”).</p>





Tekst dokumenta EU-a	Komentar / pojašnjenja
<p><b>C.</b>  <b>Bitna znanja, vještine i stavovi povezana s ovom kompetencijom: znanje o kulturi sadrži osviještenost lokalne, nacionalne i europske kulturne baštine i njihovo mjesto u svijetu. Ono pokriva osnovno znanje o najvažnijim kulturnim djelima, uključujući suvremenu popularnu kulturu. Ono je temeljno za shvaćanje kulturne i jezične raznolikosti u Europi i drugim krajevima svijeta, potrebe za njezinim očuvanjem i važnost estetičkih čimbenika u svakodnevnom životu.</b></p>	<p>Rasprava o “znanju, vještinama i stavovima” uklapa se u sadašnje shvaćanje kompetencije. U ovom shvaćanju razdvojene su tri dimenzije: biti kompetentan znači steći sve tri dimenzije u određenu području, na ovom primjeru u kulturi i umjetnosti. Naprednije koncepcije sadrže (meta)refleksiju kao četvrtu dimenziju povrh stavova, vještina i znanja.</p> <p>“Lokalna, nacionalna i europska kulturna baština i njihovo mjesto u svijetu” ističe važnost učenja od prošlosti i pored toga ukazuje na interkulturno (kontekstualno, postkolonijalno) razumijevanje europske tradicije. Pojam “raznolikost” (jedna od današnjih pomodnih riječi, pa i u društvenim znanostima) potvrđuje ovo tumačenje.</p>
<p><b>D.</b>  <b>Vještine su povezane s razumijevanjem i izražavanjem: razumijevanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvedbama te samoizražavanje s pomoću raznih medija pri čemu se koriste urođene sposobnosti. Vještine također sadrže sposobnost povezivanja vlastitog kreativnog i izražajnog gledišta s mišljenjima drugih te identificiranje i ostvarivanje društvenih i gospodarskih mogućnosti u kulturnoj aktivnosti. Kulturno izražavanje bitno je za razvoj kreativnih vještina, koje se mogu prenijeti u mnoga profesionalna okružja.</b></p>	<p>Dvije formulacije “koristeći urođene sposobnosti” i “ostvarivanje društvenih i gospodarskih mogućnosti” povezuju osnovni fokus KK#8 i četiri dominantne tradicije (ili načine predstavljanja), koje definiraju funkciju umjetnosti i umjetničkog obrazovanja u modernim zapadnim društvima:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Prva je samoobrazovanje u umjetnosti. U koncepciji Bildunga “samoizražavanje” i “razumijevanje i uživanje u umjetničkim djelima” uzimaju se kao vrijednosti same po sebi.</li> <li>• Druga tradicija usredotočena je na prijenos učinaka iz umjetničkog obrazovanja u opće obrazovanje.</li> <li>• Treća je povezana sa željenim društvenim utjecajem umjetnosti (dva najpoznatija primjera za ovaj pristup jesu “Kazalište potlačenih” Augusta Boala i “West-Eastern Divan Orchestra” Daniela Barenboima) – u tekstu EU-a ne razrađuje se i ne komentira ova dimenzija.</li> <li>• Četvrta je gospodarski utjecaj (korištenje umjetnosti [ili umjetničkog obrazovanja] za osnaživanje pojava kao što su kreativnost i inovacija razvoja).</li> </ul> <p>U europskoj tradiciji dimenzija samoobrazovanja u Bildungu najčešće je najistaknutija, a postoji duboka skepsa u pogledu iskorištavanja umjetnosti u druge svrhe (vidi OECD, “Umjetnost radi umjetnosti”, 2013. – meta-analitička studija o učinku prijenosa iskustva umjetnosti u druga područja).</p>

Tekst dokumenta EU-a	Komentar / pojašnjenja
<p><b>E.</b>  <b>Pouzdana shvaćanje vlastite kulture i osjećaj identiteta mogu biti osnova za otvorenost i poštivanje raznolikosti kulturnog izražavanja. Pozitivno stajalište također sadrži kreativnost i spremnost da se kultivira estetička sposobnost s pomoću umjetničkog samoizražavanja i sudjelovanja u kulturnom životu.</b></p>	<p>Kultura, umjetnost i umjetničko obrazovanje vrijednosno su neutralni. Možemo ih koristiti za obogaćivanje života u demokratskim društvima, ali i za promidžbu, npr. nekog totalitarnog, agresivnog sustava. Zbog toga je kulturi potreban normativan okvir i trajna rasprava o kriterijima koji nam pomažu da vrednujemo njezinu upotrebu. U tekstu EU-a navedena su dva takva kriterija: “otvorenost i poštivanje raznolikosti kulturnog izražavanja” i “sudjelovanje”. Prvi je povezan s interkulturalnom razmjenom između kultura koje se uzimaju kao ravnopravne (u nekom društvu te između društava/država); drugi je povezan s dimenzijom demokracije i sadrži stav o otvorenosti prema svima.</p>





Ukratko, teorijski model u osnovi Preporuka uključen je u današnje shvaćanje kompetencije. Preklapaju se tri razine:

- kompetencija definirana kao “kulturalna osviještenost i izražavanje” (sa svojim dimenzijama znanja, vještina i stavova) u kontekstu kulturnog razumijevanja, umjetničkog izražavanja i diferencijacije posebnih kompetencija;
- normativni ciljevi kojima ova kompetencija doprinosi;
- sadržaj u vezi s kojim je ova kompetencija razvijena, tj. svi oblici kulture.

U vezi s Preporukom to znači:

## Ciljevi

poštuj raznolikost      uživaj u umjetničkim djelima

izrazi se      budi otvoren prema drugima

usavršavaj umjetničko izražavanje      čuvaj baštinu

Kompetencija  
“Kulturalna  
osviještenost  
i  
izražavanje”

## Razumijevanje Osviještenost Izražavanje

Znanje

Vještine

Stavovi

## Sadržaj

razni mediji

razni umjetnički oblici

razne umjetničke vrste

baština suvremenost

lokalno-europsko-globalno

umjetnost-popularna umjetnost-primijenjena umjetnost

ideje-iskustvo-osjećaji

---

## 2.3 Objašnjenje bitnih pojmova

### Kompetencije/ ključne kompetencije

U Preporuci Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2006. za ključne kompetencije za cjeloživotno učenje (2006/962/EC; s. L 394/18) koriste se dva bitna opća pojma: “kompetencija” i “ključna kompetencija”. Korištenje pojma (s njim i modela) “**kompetencija**” uklapa se u promjenu paradigme u pedagogiji do koje je došlo u drugoj polovici 20. stoljeća, a koja i dalje traje u Europi, osobito nakon što ju je počela promicati Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), najčešće s pomoću Programa međunarodnog ispitivanja znanja i vještina učenika (PISA), rezultati kojega su prvi put objavljeni za 2000.

### Kompetencije

Paradigma **kompetencije** omogućava nam da jasno shvatimo ishod učenja. Prevladavajući dobro poznate aspekte ulaznih informacija (npr. nastavni program, resursi) i procesa (npr. kvaliteta poučavanja u nastavi), ona ističe ishode učenja (kompetencija). Taj pristup sugerira da je najvažnije ono što je u obrazovanju doista ostvareno. Ulazne informacije i procesi u službi su ishoda. Učitelji, obrazovni stručnjaci, medijatori i oni koji posreduju između njih i ciljanih skupina znaju kako postići s pomoću određenog procesa specifičan ishod, a političari su odgovorni za *ulazne informacije* koje čine taj ishod mogućim (resursi kao što su učiteljska radna mjesta, organizacija nastavnog procesa, udžbenici, kurikulum i stručno usavršavanje učitelja).

Pedagogiju (obrazovanje) zanimaju mogućnosti stjecanja kompetencija koje se odnose na znanja, vještine i stavove. Ove tri dimenzije zajedno tvore kompetenciju. Važno je napomenuti da se kompetencija sama po sebi ne može razmatrati. Potrebna nam je određena aktivnost (npr. rješavanje problema) da bismo vidjeli je li neka osoba kompetentna.

### Ključne kompetencije

Koncepcija **ključnih kompetencija** odgovor je na spoznaju činjenice da nije dokraja jasno što buduće generacije trebaju znati i koje će konkretno vještine i stavovi biti važni da bi se prevladali budući izazovi. Ipak, obrazovni sustavi moraju upravo za to osposobiti buduće generacije. Rasprava o ovim ključnim kompetencijama kao općim, apstraktnim kompetencijama (koje usmjeravaju i ne daju konkretan sadržaj) omogućava nam da razmotrimo ovu dilemu.

### Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi

Preporuka EU-a o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje ne odnosi se na specifične obrazovne pristupe ili aktore koji mogu razviti ključnu kompetenciju za kulturnu osviještenost i izražavanje. Sve države članice EU-a razvile su razne instrumente da bi promicale stjecanje ove kompetencije pedagoškim metodama; u formalnom obrazovanju (npr. škole) to se događa na izravan način, u neformalnom području (npr. u obitelji i vršnjačkim grupama) na gotovo isključivo neizravan način. Umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi osnovni su instrumenti za kulturnu osviještenost i izražavanje, a oni se mogu shvatiti kao ključ za promicanje kulturne osviještenosti i izražavanja. To su komplementarne koncepcije i obje su jednako bitne za shvaćanje sadržaja i praktične primjene KK#8.

Umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi ključno je za cjeloživotno učenje i cjelovit razvoj osobe i građana.

- Oni su dio svih razdoblja i svih područja života.
- Oni tvore procese učenja i razvoja u formalnom, neformalnom i informalnom obrazovanju.
- Ovo shvaćanje temelji se na holističkom pristupu obrazovanju i učenju, obuhvaća sve osjećajne, fizičke, kognitivne, društvene, estetičke i moralne kompetencije čovjeka.
- Umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi tvore obrazovanje za umjetnost (npr. promicanje mladih talenata koji će možda postati nova generacija umjetnika), u umjetnosti (npr. poticanje svih da koriste svoje sposobnosti za umjetničko izražavanje) i s pomoću umjetnosti (korištenje umjetnosti u druge svrhe, npr. da bi se koristili razni stilovi učenja ili za kreativnost u neumjetničkim područjima).
- Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi potiče ljude da uče o svojoj kulturnoj baštini i da razne oblike tradicionalne i suvremene umjetnosti (umjetničko obrazovanje u užem značenju) i svakodnevnu kulturu (umjetničko obrazovanje u širem značenju) koriste kao izvor i resurs za svoj sadašnji i budući život.

Način na koji ljudi shvaćaju i žive svoje živote pronalazi svoj izraz u umjetnosti i kulturnim oblicima svakodnevnog života. A to, s druge strane, utječe na našu percepciju, aktivnosti i stavove u svim područjima života. Stoga je razdvajanje obrazovanja u kulturi i umjetničkog obrazovanja povezano sa širim pristupom (kultura), s jedne strane, i posebnim pristupom (umjetnost), s druge strane.

**Kultura** u ovom kontekstu označava posebna, ali i temeljna područja života. Ona obuhvaća običaje i vjerovanja, navike i načine života – uključujući umjetnost. Označena je kao “skup posebnih duhovnih, materijalnih, intelektualnih i emotivnih osobina nekog društva ili društvene skupine, [obuhvaća] pored umjetnosti i književnosti, načine življenja, osnovna prava čovjeka, vrijednosne sustave, tradicije i vjerovanja”.<sup>11</sup> Možemo je usporediti s raznovrsnom zalihom obnovljivih resursa koji se prenose iz generacije u generaciju (s pomoću obrazovanja), iz koje ljudi crpe nadahnuće i s kojom izražavaju smisao koji daju svojoj egzistenciji.<sup>12</sup>

**Umjetnost. Slobodne umjetnosti** tvore (europski) kanon koji mahom sačinjavaju vizualna umjetnost, glazba, kazalište/drama, ples i književnost.<sup>13</sup> U europskoj civilizaciji za njih su stvorene institucije: muzeji, koncertne dvorane, kazališta i knjižnice. Umjetnici se obrazuju na umjetničkim akademijama. O umjetnosti se također poučava u školama u sklopu općeg obrazovanja, uglavnom u humanističkom značenju “Bildunga” (formiranja [sebe]). Smisao je recepcije estetičko zadovoljstvo.<sup>14</sup> **Primi-jene umjetnosti** obuhvaćaju obrte, arhitekturu, dizajn, film i medije. Naravno, postoje mnogi hibridni umjetnički oblici, tradicionalni i novi, npr. cirkus, interaktivni mediji, ulična umjetnost, itd. U ovom kontekstu umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi možemo razdvojiti na sljedeći način.

11

“Deklaracija o kulturnoj politici”, Svjetska konferencija o kulturnim politikama, UNESCO, Ciudad de México, 1982.

12

U ovom kontekstu Frajburška deklaracija o kulturnim pravima (2007) može se shvatiti kao važna referenca:

[www1.umn.edu/humanrts/instree/Fribourg%20Declaration.pdf](http://www1.umn.edu/humanrts/instree/Fribourg%20Declaration.pdf).

13

U ovaj skup umjetničkih oblika možemo proširiti i uvrstiti dizajn/obrt, arhitekturu, digitalne medije, fotografiju/film, trans disciplinarnu i interdisciplinarnu pristupe/multimedije, itd., ako se odvijaju u kontekstu sustava umjetnosti. On sadrži suvremenu umjetnost kao i baštinu (materijalnu i nematerijalnu). Neki umjetnički oblici imaju svoje školske predmete.

14

U značenju bezinteresnog sviđanja kako ga Kant opisuje: svijest o ugodu koja nastaje u “slobodnoj igri” mašte i spoznaje.



### Umjetničko obrazovanje može se odvijati:

1. U formalnom okružju (školski predmeti, npr. vizualna umjetnost, glazba, drama, književnost, ples, dizajn – učenje *u* umjetnosti). Umjetničko obrazovanje može se isto tako koristiti transverzalno da bi se dobile nove ili alternativne metode, npr. u znanstvenim predmetima kao što su fizika, kemija, zemljopis, informatika ili matematika (učenje *s pomoću* umjetnosti);
2. U neformalnom okružju, npr. u glazbenim školama i na umjetničkim, internetskim tečajevima, filmskim produkcijskim kućama ili umjetničkim institucijama kao što su kazališta, plesne kompanije, umjetničke galerije ili muzeji ako su njihovi programi povezani s umjetničkim oblicima kao što je vizualna umjetnost, glazba, drama, književnost, film ili ples;
3. U informalnom okružju, npr. u pjevanju i crtanju/slikanju s malom djecom u obitelji, prakticiranju glazbe ili plesa u vršnjačkim skupinama, ili fotografiranju i razmjeni fotografija s virtualnim prijateljima na društvenim mrežama.

### Obrazovanje u kulturi odvija se:

1. U formalnom okružju u školama, najčešće u ovim predmetima: strani jezici, povijest, medijski dizajn i sport (učenje *u* predmetima iz područja kulture), ali – kao i umjetničko obrazovanje – također u svim drugim predmetima (učenje *s pomoću* kulture);
2. U neformalnom okružju najčešće u klubovima za mlade ili sportskim klubovima, koji svoj rad shvaćaju kao obrazovanje u kulturi, a ne moraju se nužno usredotočiti na kulturu;
3. U informalnom okružju, npr. u turizmu, društvenim medijima, kompjutorskim igrama, televiziji, kinu, na radiju, u knjigama, itd. Odvija se pojedinačno, u obitelji ili vršnjačkim skupinama.

U umjetničkom obrazovanju kao i u kulturnom obrazovanju moguća je suradnja između ovih šest različitih područja, a ova međupredmetna dimenzija sve je važnija u Europi za razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja. Stoga u razmatranjima koja slijede nema razlike između pojmova *obrazovanje* i *obrazovanje u kulturi*. Pojam *obrazovanje* uvijek je upotpunjen pojmom *obrazovanje u kulturi* te se poklapa s njegovom dominantnom globalnom upotrebom, npr. u kontekstu UNESCO-a, OECD-a ili Međunarodne mreže za istraživanja u području umjetničkog obrazovanja.



## 2.4 Javne rasprave o ciljevima i željenu rezultatu umjetničkog/kulturnog obrazovanja

Među zainteresiranima odvija se intenzivna rasprava o ciljanu i provjerljivu rezultatu umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi u smislu kompetencije. Treba li nam obrazovanje u umjetnosti ili obrazovanje **s pomoću** umjetnosti? Želimo li “eksploatirati” umjetnost u druge svrhe? Ili ćemo izgraditi mostove između različitih područja obrazovanja? U pogledu **obrazovanja u umjetnostima** otvoreno je pitanje o ideji da je umjetničko obrazovanje vrijedno samo po sebi. Takvim obrazovanjem uvijek bave se umjetničke vještine (da bi se unaprijedila amaterska te potencijalno profesionalna praksa u recepciji i proizvodnji), učenike se upoznaje s kulturnim tradicijama i baštinom te se oblikuje kulturni identitet. Kad je umjetničko obrazovanje povezano s područjima izvan kulturnog sektora (**obrazovanje s pomoću umjetnosti**), treba razdvojiti još tri bitne koncepcije: pristup u kojem se ističe važnost umjetničkog obrazovanja za razvoj kognitivnih vještina i za osuvremenjivanje obrazovanja (prijenosni učinci na druga polja kompetencije kao i interakcije između umjetnosti i drugih područja važnih za naša društva, kao što je inovacija s pomoću obrazovanja), društvena dimenzija (npr. obrazovanje za održivi razvoj ili građansko obrazovanje) i gospodarska dimenzija.

Četiri su osnovne koncepcije:

### Obrazovanje u umjetnosti/kulturi

1. Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi zbog njega samog, a to je stjecanje kulturne i umjetničke kompetencije kao ključne dimenzije za razvoj cjelovite osobe (oblikovanje sebe u umjetnostima/*Bildung*), uključujući:
  - umjetničke vještine;
  - kulturni identitet;
  - kulturna baština;
  - razvoj publike.

Ovaj je pristup u žarištu KK#8 (vidi gore – poglavlje 2.2 B, C, D).

### Obrazovanje s pomoću umjetnosti/kulture

2. Utjecaj umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi na poučavanje i učenje s ciljem da se osuvremene didaktički ili obrazovni sustavi, uključujući:
  - kreativno učenje u školama, prienosne učinke na kognitivne kompetencije, interdisciplinarni pristup specifičnim temama;
  - višeslojni stilovi učenja, individualizacija pristupa učenju;
  - razvoj obrazovnih sustava i podsustava (cjelovit institucionalan pristup), promicanje međupredmetnog učenja (STEAM<sup>15</sup>).

Ova je koncepcija usko povezana s 5. ključnom kompetencijom, “Učiti kako učiti” te sa svim drugim ključnim kompetencijama.

3. Društveni utjecaj umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi s ciljem učvršćenja društvene kohezije s pomoću sudjelovanja u umjetničkoj praksi, kulturi i društvu, uključujući:
  - kulturnu raznolikost, međukulturnu osviještenost i dijalog;
  - održivi razvoj.

Ovi su ciljevi usko povezani s 6. ključnom kompetencijom, “Društvena i građanska kompetencija” i s 8. ključnom kompetencijom (vidi gore – poglavlje 2.2, D, E).

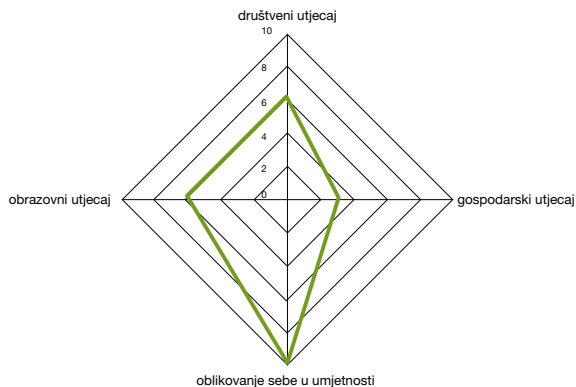
4. Utjecaj umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi na gospodarski razvoj pojedinaca i društva, najviše je usredotočen na:
- učenje posebnih vještina u kontekstu profesionalne edukacije za kreativne industrije (npr. mediji, narodna umjetnost, obrti, dizajn);
  - kreativnost kao vještina 21. stoljeća za inovativna društva.

Ovaj je pristup povezan s 4. ključnom kompetencijom, “Digitalna kompetencija”, 7. ključnom kompetencijom, “Smisao za inicijativu i poduzetništvo” i KK#8 (vidi gore – poglavlje 2.2 D, E).

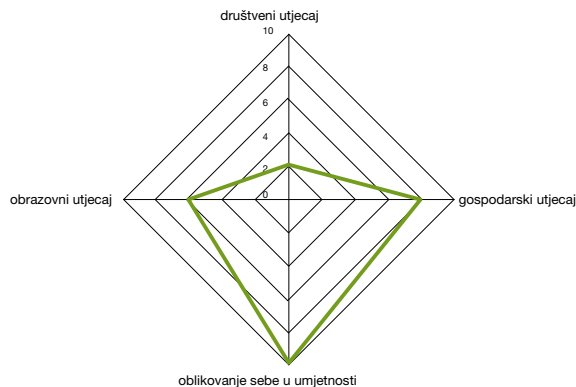
U Preporuci o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje zapaža se da su “sve ključne kompetencije jednako važne, jer svaka od njih može pridonijeti uspješnom životu u društvu znanja” i da se “mnoge kompetencije preklapaju i povezuju: dimenzije koje su bitne za jedno područje podupiru kompetenciju u drugom”. Ove izjave podjednako govore o četiri područja obrazovanja u umjetnosti/kulturi i ranije spomenutom obrazovanju s pomoću umjetnosti/kulture. One se manifestiraju kao specifične mješavine, kako se vidi u primjerima dobre prakse koje su navele države članice EU-a (vidi dolje/3. poglavlje i dodatak). Svaki projekt, svaka mjera, pa i svaka politika pokriva poseban opseg drugačijih ciljeva, pristupa i obilježja. Važnost koja se daje svakom od četiriju područja odražava posebnost konkretnog projekta ili politike. To se može ilustrirati procjenjivanjem tih područja.

#### Dva primjera za projekte drugačijih sadržaja u vezi s četvrtim područjem

##### Primjer projekt 1



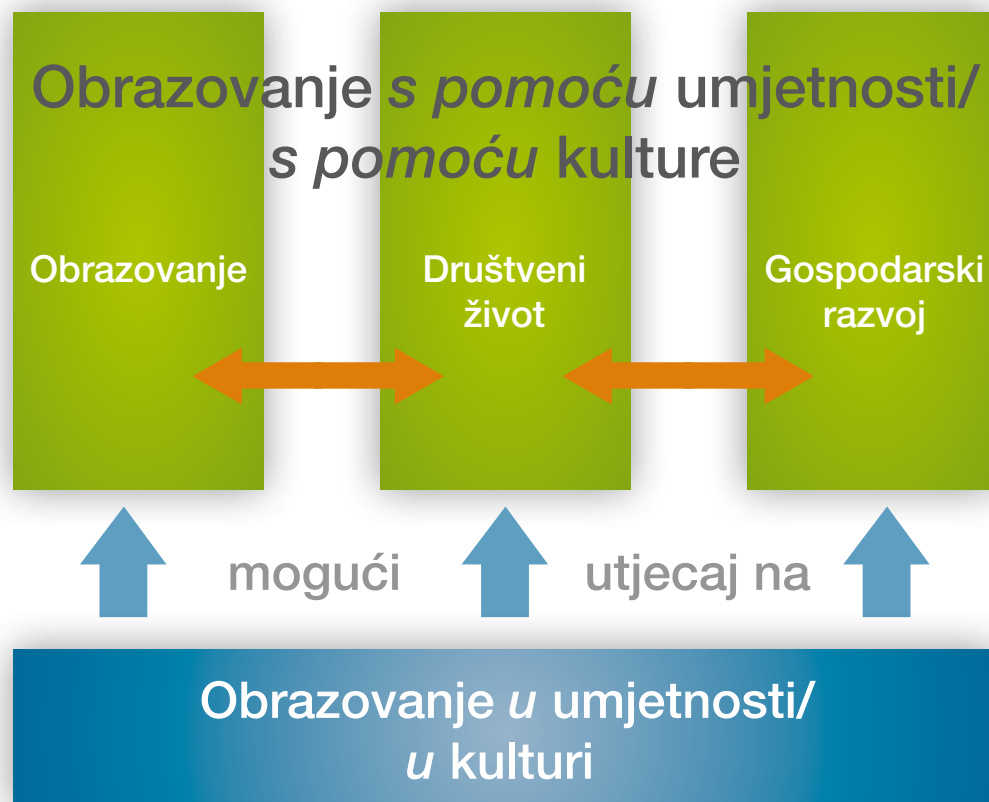
##### Primjer projekt 2



Rezultati pojedinih projekata za svako područje mogu vrednovati provoditelji ovih projekata i vanjski stručnjaci. Sadržaji se također mogu kreirati u procesu samoo-cjenjivanja. Diferencijacija u različitim područjima daje početni okvir za opis ciljeva i ulaznih informacija u umjetničkoj/kulturnoj obrazovnoj praksi. Model koji se ovdje predlaže opisan je, a postojećoj raznolikosti želi pristupiti s pomoću individualiziranih sadržaja. Može se primijeniti u različitim projektima ili različitim strategijama za razvoj jednog projekta.

Očito je da je obrazovanje u umjetnosti/kulturi bit umjetničkog/kulturnog obrazovanja. Ono je osnova za ostvarivanje budućih potreba ili ciljeva, a može biti samo sebi svrha.

Područja umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi





U sljedećim odlomcima uvodi se odabir pet podpodručja u ovom okviru. To će nam pomoći da dublje razumijemo opseg i utjecaj umjetničkog/kulturnog obrazovanja. Odabir su sastavili sudionici OMK-a na temelju važnosti sadašnjih nacionalnih i europskih rasprava o umjetničkom/kulturnom obrazovanju i sposobnosti da primjerno prikažu određena područja.

## 2.4.1 Interkulturni dijalog

### Referentni dokumenti

“Kulturna raznolikost odnosi se na raznovrsne načine na koje kulture pojedinih skupina i društava pronalaze svoj izraz. Ovi se izrazi prenose unutar i između skupina i društava. Kulturna se raznolikost očituje ne samo kroz različite načine na koje se kulturna baština čovječanstva izražava, širi i prenosi preko raznolikih kulturnih sadržaja, nego i kroz različite načine umjetničkog stvaralaštva, proizvodnje, prenošenja, distribucije i uživanja bez obzira na korištena sredstva i tehnologije.”

> UNESCO-ova Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih sadržaja, 2005. Članak 4.1

“Kulturna je raznolikost najvažnija baština čovječanstva. Ona je proizvod tisućljetne povijesti i plod zajedničkog doprinosa svih naroda, njihovih jezika, zamisli, tehnologija, prakse i stvaralaštva. Raznolikost ne bi trebala biti samo o “drugom”; ona je višedimenzionalna i sastavni je dio jedinstvenog identiteta svakog pojedinca. Kulturna raznolikost omogućava neprestano redefiniranje **identiteta i razlika**. Ona je ključna sastavnica društvenog sklada, građanstva i stvaranja miroljubivog društva.”

> Deklaracija i Akcijski program za 21. stoljeće (Agenda 21): Posvećenost ulozi kulture u održivim gradovima, 21. veljače 2015.

“U multikulturalnim društvima jedan od najvažnijih izazova s kojim se suočava cjeloživotno obrazovanje odnosi se na našu sposobnost da se učimo zajedničkom životu... Umjetnost i humanističko obrazovanje, multimedijске aktivnosti, muzeji i putovanja pomažu nam da razvijemo ključne sposobnosti nužne za borbu protiv isključivih stavova, za prilagodbu kulturno različitim društvenim sredinama i odgovorimo na izazove interkulturnog dijaloga. Senzibiliziranje ljudi za kulturnu raznolikost pitanje je pristupa, metoda i stajališta, a ne usvajanja sadržaja. Tolerancija se mora prakticirati da bi postala umijeće... Umjetnost je snažno i univerzalno oruđe za promicanje uzajamnog razumijevanja i mira, a prakticiranje umjetnosti moćan je način socijalizacije s drugima. Poučavanje umjetnosti pomaže da se znanstveni i emotivni proces spoje s intuicijom – ključna je sastavnica za kultiviranje stavova koji protežiraju interkulturnu otvorenost. Umjetničko obrazovanje također pomaže u suočavanju s etnocentrizmom, kulturnim predrasudama, stereotipima, predrasudama, diskriminacijom i rasizmom.”

> UNESCO-ovo Svjetsko izvješće, Investiranje u kulturnu raznolikost i interkulturni dijalog, 2009, 2. dio, 4. poglavlje

“Znanje o kulturi... ključno je za razumijevanje kulturne i jezične raznolikosti u Europi i drugim krajevima svijeta... Vještine također sadrže sposobnost povezivanja vlastitih kreativnih i izražajnih stavova s mišljenjima drugih... Pouzdano shvaćanje vlastite kulture i osjećaj identiteta mogu biti osnova za otvorenost i poštivanje raznolikosti kulturnog sadržaja.”

> KK#8

### Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi i interkulturna osviještenost i dijalog

U tekstu EU-a o ključnoj kompetenciji #8 imamo jasan (normativan) cilj, a to je sposobnost stjecanja “otvorenog stajališta i poštivanja raznolikosti”, pa se na taj način uklapa u UNESCO-ovu *Konvenciju o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih sadržaja*. Interkulturna osviještenost i dijalog te ravnopravna razmjena kultura (unutar društva te između društava/država) smatraju se najvažnijim uvjetima za oblikovanje slobodoumni i kulturno respektabilnih europskih građana, a onda i za društveno kohezivnu i miroljubivu Europu. Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi u



prikladnu okružu i s prikladnom infrastrukturom unaprijedit će ovaj cilj s pomoću promicanja stavova, vještina i znanja na razumljiv način, posebno ako se upotrijebi u povezanim područjima. Ono također može promicati ovaj cilj i oblikovati sredstva za njegovo ostvarenje, pogotovo u današnjoj Europi, koja se suočava s golemim izazovima useljavanja. Možemo razdvojiti tri osnovna pristupa, a svi su jednakovrijedni: multikulturni pristup, koji ističe suživot drugačijih i raznolikih načina života ili kulturne prošlosti; interkulturni pristup, koji inzistira na dijalogu, interakciji i povezivanju skupina i načina života u vezi s definiranjem sebe i drugih; i transkulturni pristup, koji je usredotočen na procese spajanja i pojavu novih, hibridnih oblika u višeslojnim i primjenjivim sredinama. Njihovo usvajanje ovisi o kontekstu.

Obrazovanje u kulturi u kontekstu **multikulturalnosti** nudi posebne mogućnosti, npr.:

- doživljavanje i uvažavanje drugačijih, nepoznatih kulturnih oblika izražavanja i ocjenjivanje njihova značenja u odnosu na sebe;
- promatranje kulturnih razlika i korištenje stečenog znanja da bi se obogatio vlastiti život i poboljšala komunikacija s drugima;
- shvaćanje predmeta, navika i oblika kao kreativnih rješenja za drugačije kulturne zadatke u specifičnom kontekstu;
- uspoređivanje kultura, uvažavanje raznolikosti kao vrijednosti po sebi te istraživanje i oblikovanje individualnih prostora iskustva;
- sposobnost ocjenjivanja i odabira.

U **interkulturnom** kontekstu obrazovanje u kulturi može poboljšati ove vještine:

- shvaćanje kulture kao konstrukta te povezivanje i ulančavanje kulturnih koncepcija;
- tumačenje i ocjenjivanje kulturnih fenomena vezano uz pojedinca, skupine i opće kriterije;
- iniciranje i stvaranje mogućnosti za dijalog i interakciju;
- razvijanje oblika kulturne interakcije u okviru ljudskih prava.

**Transkulturni pristup** istaknut će ove aspekte:

- otkrivanje sveobuhvatnih ili općih procesa za razvoj kulture;
- dešifriranje posebnih kulturnih fenomena kao transkulturnih fenomena;
- razlikovanje namjera i posljedica;
- iskušavanje i stvaranje hibridnosti;
- djelovanje u javnom prostoru.

#### Srodne teme

društvena kohezija dobrobit  
inkluzivno obrazovanje  
posebne umjetničke vještine  
**interkulturna osviještenost  
i dijalog**  
globalno građanstvo ljudska prava  
obrazovanje za demokraciju

#### Primjeri dobre prakse

Čitati naglas (Read It loud – Urban Woorden) (Belgija – Flandrija)  
Načini gledanja II (Ways of Seeing) (Irska)

## 2.4.2 Kulturni identitet

### Referentni dokumenti

*“Ljudi u svim kulturama uvijek su tražili odgovore na pitanja o svojem postojanju i uvijek će to činiti. Uvide dobivene takvom potragom za smislom svaka kultura obznanjuje i priopćava raznim sredstvima. Osnovni su elementi priopćavanja riječi, pokreti, dodir, zvukovi, ritmovi i slike. U mnogim se kulturama oblici izražavanja kojima se priopćavaju ti uvidi i kojima se u svijesti ljudi otvara prostor razmišljanju nazivaju ‘umjetnošću’...*

*Bilo koji pristup umjetničkom odgoju mora kao polazište uzeti kulturu (ili kulture) kojoj učenik pripada. Izgradnja samopouzdanja ukorijenjena u duboku poštivanju vlastite kulture najbolje je moguće polazište za istraživanje i zatim uvažavanje i poštivanje kulture drugih. Središnju važnost pritom dobiva priznavanje neprekidna razvoja kulture i njezine vrijednosti u povijesnim i suvremenim kontekstima.”*

> UNESCO, Smjernice za umjetnički odgoj: Oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće  
Poglavlje: Pristupi umjetničkom odgoju, odjeljci: Umjetnička područja, Pristupi umjetničkom odgoju

*“Vještine su povezane s razumijevanjem i izražavanjem: razumijevanje i uživanje u umjetničkim djelima i izvedbama te samoizražavanje s pomoću raznih medija pri čemu se koriste urođene sposobnosti... Temeljito shvaćanje vlastite kulture i osjećaj identiteta može biti osnova za otvorenost i poštivanje raznolikosti kulturnog izražavanja.”*

> KK#8

### Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi i kulturni identitet

Postoje razni načini na koje ljudi pristupaju učenju i svijetu.<sup>16</sup> U antropološkom pristupu definirane su četiri posebne strategije za razumijevanje svijeta, orijentiranje u svijetu i oblikovanje svijeta. Ovi pristupi nisu međusobno zamjenjivi i ne mogu se rangirati. To su: kognitivno-instrumentalni, etičko-vrijednosni, estetičko-izražajni i konstitutivno-vjerski. U današnjim društvima oni su ovako zastupljeni u nastavnom programu:

- kognitivno-instrumentalni pristup u nastavnim predmetima kao što su prirodne znanosti i matematika;
- etičko-vrijednosni pristup u nastavnim predmetima kao što su povijest, ekonomija, građansko obrazovanje ili učenje prava;
- estetičko-izražajni pristup u vizualnim umjetnostima, drami, književnosti i plesu/sportovima;
- konstitutivni-vjerski pristup, traganje za “konačnim smislom”, u nastavnim predmetima kao što je filozofija, etika ili religija.

Ovu podjelu pristupa možemo povezati s pitanjem o kulturnom identitetu. U tom kontekstu jedino obrazovanje koje obuhvaća sva četiri pristupa, u uravnoteženu odnosu, zasluhuje da se nazove obrazovanje o antropološkom stanju čovjeka. Kulturni identitet može se shvatiti kao ishod i rezultat obrazovanja u ovom širem značenju. Njegova izgradnja trajna je zadaća svih disciplina zbog toga što je njegov razvoj cjeloživotni proces, a uvijek je višeslojan i fluidan.

16

PISA (2000): Baumert, Jürgen, PISA 2000: “Basiskompetenzen von Schülerinnen und Schülern im internationalen Vergleich”, Opladen, str. 21; Baumert, Jürgen (2002): “Deutschland im internationalen Bildungvergleich in Kilius”, N. et al. (ur.): Die Zukunft der Bildung, Frankfurt/Main, str. 113.

Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi ima estetički/izražajni pristup. To je, u prvoj fazi, obrazovanje u umjetnosti/kulturi (vidi gore). Kulturni identitet je promjenjiva, dinamična i živa osviještenost vlastita razmišljanja i ponašanja u sva četiri područja te shvaćanje razmišljanja i ponašanja drugih (metakognitivna, misaona razina u umjetničkom/kulturnom obrazovanju). Pojedinaac mora razviti kulturni identitet, koji sadrži mogućnost stvaranja novoga, da se bude kreativan i da se živi i izražava kultura. Usko je povezan s koncepcijom o odgovornu, dinamičnu i uravnoteženu pojedincu, čiji je način življenja definiran na osnovi stava o suosjećanju, senzibilnosti, otvorenosti i radoznalosti, na osnovi uživanja u estetici/ljepoti i uvažavanju kreativnosti. A to je sve važnije u našem postmodernom društvu u kojem se svijet mijenja iz dana u dan. Svakom pojedincu potrebna je stabilna referentna točka.

Razvoj osjećaja kulturnog identiteta također zahtijeva oblikovanje pristupa umjetničkim vještinama. Na primjer, djeca uče kako se sluša glazba ili svira neki instrument, kako se shvaća ili stvara slika, kako se promatra ili prakticira ples, kako se gleda kazališna predstava ili glumi u sklopu svog cjelovitog razvoja. U formalnom i neformalnom okruženju posebni standardi umjetničke kvalitete – povezani s kanonom tradicionalnih oblika ili s eksperimentalnim, otvorenim oblicima – koriste se za razvoj ovih umjetničkih sposobnosti. Vještine uvijek treba usavršavati na profesionalan način.

Ovaj pristup kulturnom identitetu usredotočen je na obrazovne procese uz samosvojne vrijednosti umjetnosti i kulture, ne baveći se samo estetičko-izražajnim područjem našeg razumijevanja svijeta. I preostala tri područja moraju se uzeti u obzir i shvatiti kao “kultura”. Njihovi su oblici kulturna dobra. Za obrazovanje u tom značenju najčešće se u Europi koristi njemačka riječ “Bildung”. Ona govori o europskoj humanističkoj tradiciji samoobrazovanja i usavršavanja sebe te je povezana s procesom osobnog i kulturnog sazrijevanja. “Bildung” ima za cilj razvoj cjelovite osobe i obogaćivanje biografije s pomoću iskustva umjetnosti, u proizvodnim i recepcijskim procesima.

#### Srodne teme

Europski identitet  
obrazovanje za baštinu  
interkulturene kompetencije  
**kulturni identitet**  
cjeloživotno učenje posebne umjetničke vještine  
samooblikovanje dobrobit

#### Primjeri dobre prakse

Projekt JA TI MI (ME YOU US) (Belgija – Flandrija)  
Mreža Bink (Austrija)  
Zanimljiva škola (Estonija)

### 2.4.3 Kulturna baština

#### Referentni dokumenti

“Kulturno znanje sadrži svijest o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu. Ono pokriva osnovno znanje o najvažnijim djelima u području kulture, uključujući suvremenu popularnu kulturu. Važno je shvatiti kulturnu i jezičnu raznolikost u Europi i drugim dijelovima svijeta, potrebu da se ona očuva...”  
> KK#8

“Temeljito shvaćanje vlastite kulture i osjećaj identiteta može biti osnova za otvorenost i poštivanje raznolikosti kulturnog izražavanja.”  
> KK#8

“Baština je naše naslijeđe iz prošlosti, ono s čim danas živimo i ono što predajemo budućim generacijama. Naša kulturna i nacionalna baština nenadomjestivi su izvori života i nadahnuća.”  
> <http://whc.unesco.org/en/about>

“Kulturna dobra i usluge drugačiji su od ostalih dobara i usluga, zbog toga što su nositelji značenja i identiteta... Kulturna je raznolikost najvažnija baština čovječanstva. Ona je proizvod tisućljetne povijesti i plod zajedničkog doprinosa svih naroda, njihovih jezika, zamisli, tehnologija, prakse i stvaralaštva.”  
> Deklaracija i Akcijski program za 21. stoljeće (Agenda 21): Posvećenost ulozi kulture u održivim gradovima, 21. veljače 2015.

“Kultura poznaje razlike, ali ne i granice.”  
> Izjava jednog člana OMK-a

#### Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi i kulturna baština

U europskoj raspravi o umjetničkom/kulturnom obrazovanju postoji snažna tendencija u kojoj se ističe da je povezivanje učenika s (uvijek raznolikom) baštinom neke regije ili zemlje jedinstven resurs za oblikovanje budućnosti. Za ostvarivanje tog cilja nužno je obrazovanje u umjetnosti i u kulturi. Umjetnost i druga kulturna dobra prenose kulturnu i kolektivnu memoriju društva i na taj način definiraju poimanje i stvaranje budućnosti. Baština se može upotrijebiti na produktivan način za oblikovanje miroljubive i društveno jednake budućnosti, ali se može i zloupotrijebiti.

Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi može učvrstiti *posebne umjetničke kompetencije*, kao što je uživanje u umjetnosti i kulturi, uvažavanje kulturne baštine ili umjetničkih vještina (uključujući sposobnost percipiranja svim osjetilima, tumačenja, vrednovanja, stvaranja, oblikovanja, kreiranja i skladanja). Ono ističe ulogu umjetnosti i kulture kao nenadomjestive sastavnice obrazovanja. U tom je kontekstu obrazovanje shvaćeno kao metoda za povezivanje mlađih generacija s kulturnim tradicijama i baštinom, ne samo zbog toga da ih se očuva već i da ih se oblikuje i unaprijedi za budućnost.

Svi mi, kao pripadnici obitelji ili vršnjačke grupe, kao stanovnici neke regije, kao građani neke zemlje ili kao Europljani, postajemo to što jesmo (koliko god to bilo sporedno, višeslojno i promjenjivo) s pomoću kulturnih narativa koji su povezani s proizvodima, umjetničkim djelima i dobrima kulturne baštine. Ti narativi nastaju u tradiciji i mašti; oni povezuju povijest i budućnost. Svijest o kulturnoj baštini i kulturnom identitetu koja je samosvjesna, a istodobno je svjesna drugih kultura, može se oblikovati u umjetničkom/kulturnom obrazovanju u sljedećim područjima, koja su zajedno okupljena u skupu kompetencija. O tim područjima može se govoriti u kurikulumu, mjerama, programima i politikama:



- osjećati se kao kod kuće u specifičnim kulturnim tradicijama, upoznati ih i moći djelovati u okruženjima koja su s pomoću njih definirana (npr. kulturna baština u umjetnosti kao nematerijalna baština: načini organiziranja života, materinski jezik, standardi specifični za kulturu i milje, načela i pravila);
- biti svjestan višestrukih, raznolikih korijena svoje kulture, osvijestiti kulturu kao dinamičnu i uvijek drugačiju konstrukciju i rezultat interkulture razmjene (transkulturalna osviještenost);
- biti svjestan dostojanstva i vrijednosti drugih kultura i slučajnosti da si rođen u ovoj, a ne nekoj drugoj kulturi (snošljivost, uvažavanje svjetske baštine kao baštine čovječanstva, interkulturalna osviještenost);
- shvatiti strukturu (gramatiku i pojavnosti) drugih kultura, usporediti ono što je vlastito s nepoznatim, razborito odlučiti o oblikovanju svoje budućnosti kao pojedinac, poistovjetiti se sa svojim odlukama na snošljiv i fleksibilan način (kulturalno izražavanje);
- osvijestiti potrebu da se aktivno radi na usavršavanju vlastite kulture te kulture skupina, sredina, regija, zemalja i Europe zbog kolektivnog kulturnog identiteta, ali i zbog budućih generacija. Suvremena kultura bit će baština sutrašnjice (shvaćanje vlastite povijesne dimenzije, sudjelovanje kao kulturalno izražavanje).

#### Srodne teme

globalno građanstvo    kulturni identitet  
 europski identitet  
**obrazovanje o baštini**  
 interkulturalne kompetencije  
 cjelovita osoba    kulturalna raznolikost

#### Primjeri dobre prakse

Osnovna škola Druviēna (Latvija)  
 Gradski bazar (Cipar)



## 2.4.4 Održivi razvoj

### Referentni dokumenti

“U osvit 21. stoljeća svjesni smo da je razvoj ‘održiv’ samo ako kultura ima središnju ulogu... Razvoj čovjeka učinkovit je samo ako izričito razmotrimo integralnu vrijednost procesa kulture i kulturnih čimbenika kao što su sjećanje, kreativnost, raznolikost i znanje. Globalne rasprave u 21. stoljeću prepoznale su važnost kulturne raznolikosti u oblikovanju našeg svijeta. Kulture učvršćuju dinamične i interaktivne veze između naroda i njihova okoliša. Definirajući ljudska prava kao polazište, danas sve kulture žele da ih se prizna kao aktivne sudionice u razvoju i da na svoj jedinstven način doprinesu održivosti. Svaka kultura na poseban način obogaćuje naš svijet, a njihova interakcija pomaže nam da napredujemo prema čovječanstvu koje će bolje surađivati, njegovati uzajamno poštivanje i povjerenje.”

> Deklaracija i Akcijski program za 21. stoljeće (Agenda 21): Posvećenost ulozi kulture u održivim gradovima, 21. veljače 2015. Svjetsko tajništvo ujedinjenih gradova i lokalnih vlada, Barcelona [održivost u širem značenju]

“Zajamčiti održive obrasce proizvodnje i potrošnje znači u potpunosti računati na kulturu kad je riječ o korištenju dobara i oskudnih resursa. Ljudska kreativnost obuhvaća kulturno izražavanje i transformacijsku moć inovacije te je jedinstven obnovljiv resurs koji stvara nove proizvode i osim toga nove načine života, organiziranje i poimanje naših društava i okoliša. Crpljenje kreativnih dobara, tradicionalna umijeća i vještine učinkovito doprinosi pronalazanju maštovitih i naprednijih ishoda te je povezano s globalnim izazovima kao što su negativni utjecaji klimatskih promjena i neodrživi turizam.”

> Treći UNESCO-ov Svjetski forum o kulturi i kulturnim industrijama, “Kultura, kreativnost i održivi razvoj. Istraživanje, inovacije i mogućnosti”, Firentinska deklaracija, 4. listopada 2014. [održivost u užem značenju, najviše povezana sa zaštitom okoliša]

“Mi, sudionici UNESCO-ove Svjetske konferencije o obrazovanju za održivi razvoj održane u Japanu, Aichi-Nagoja, od 10. do 12. studenoga 2014. ... ističemo da se usvajanje obrazovanja za održivi razvoj (ESD) treba u potpunosti razmotriti u lokalnom, nacionalnom, regionalnom i globalnom kontekstu, kao i doprinos kulture održivom razvoju...”

> UNESCO-ova Deklaracija o obrazovanju za održivi razvoj, Aichi-Nagoya, 2014.

[http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ERI/pdf/Aichi-Nagoya\\_Declaration\\_EN.pdf](http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ERI/pdf/Aichi-Nagoya_Declaration_EN.pdf)

Umjetničko obrazovanje oblikuje kompetencije koje se mogu povezati s kulturnim/kreativnim industrijama:

“Potpuni potencijal kulturnih industrija, u središtu kreativne ekonomije, bit će ostvaren kad ga se počne koristiti za poticanje inovacija za gospodarski rast, koji će omogućiti produktivno zapošljavanje. Kad kulturne i kreativne industrije postanu sastavni dio opće razvojne strategije, pridonijet će revitalizaciji nacionalnih gospodarstava, generirat će ekološko zapošljavanje, stimulirati lokalni razvoj i promovirati kreativnost. Činjenice pokazuju da mogu stvoriti nove lokalne razvojne putove na temelju postojećih vještina i znanja.”

> Treći UNESCO-ov Svjetski forum o kulturi i kulturnim industrijama, “Kultura, kreativnost i održivi razvoj. Istraživanje, inovacije i mogućnosti”, Firentinska deklaracija, 4. listopada 2014.

### Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi za održivi razvoj

Održivi razvoj u širem i užem značenju,<sup>17</sup> kao i interkulturalna osviještenost, dijalog i kreativnost, jedan je od najvažnijih i najakutnijih izazova 21. stoljeća. Kad je riječ o održivom razvoju u obrazovanju (ESD), treba uzeti u obzir potencijal umjetničkog/kulturnog obrazovanja.

17

Uže značenje: zaštita okoliša; šire značenje: svaki razvoj treba razmotriti u kontekstu sustavne međuovisnosti i održivosti.

Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi može poduprijeti ESD s pomoću kontekstualizacije i utemeljenja svih sadržaja održivosti u kulturi. To bi trebalo razmotriti u europskim kulturnim politikama, npr. uvrštavanjem ESD-a u umjetničke/ kulturne nastavne kurikulume.

Tradicionalne teme i pitanja umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi već sadrže snažne aspekte i komponente održivosti, kao što je kreiranje i odražavanje načina života (kao poseban, estetski način života, djelovanja, odijevanja i potrošnje), arhitektura, urbanizam, oblikovanje krajolika, dizajn proizvoda, industrijski dizajn, moda i sve vrste kulturne baštine. Produktivni kao i recepcijski pristupi u umjetničkom/kulturnom obrazovanju nude širok raspon mogućnosti u pristupu ovim temama: percipiranje fenomena, njihova analiza i tumačenje te donošenje utemeljenog suda i odluke, ili razvoj vlastitih kreativnih i održivih rješenja s pomoću koncipiranja, oblikovanja, skiciranja, dizajniranja i kreiranja proizvoda ili njihovih maketa. Učenici osvještavaju posebna pitanja na kreativan, nenormiran način.

Povijest umjetnosti i kulturnih dobara može se shvatiti kao golem i neiscrpan izvor pojavnosti i simbola, a svi odražavaju načine na koje se čovječanstvo bavi prirodom i svojim okolišem. Ovi su resursi nositelji vrijednosti, stavova, pristupa i sklonosti te daju drugačije odgovore na pitanja o čovjekovoj egzistenciji i okolišu. Oni također prenose narative, bajke i priče o tome kako se ljudi ponašaju u sukobima koji se pojavljuju u vezi s tim pitanjima, npr. u muzejima, bavljenje tradicionalnim umjetničkim djelima može pomoći učenju kako su ljudi u raznim vremenima i kulturama razmišljali o tim najvažnijim pitanjima. Poštivanje i privrženost prirodi i kulturi mogući su ishodi umjetničkog/kulturnog obrazovanja.

Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi tradicionalno je definirano kao inovativna, participacijska nastavna metoda koja potiče i motivira učenike na djelovanje. Ishodi uključuju kritičko razmišljanje, shvaćanje složenih sustava, sposobnost zamišljanja budućih scenarija i donošenje odluka na participacijski i suradnički način. U UNESCO-ovim Smjernicama za primjenu globalnog programa djelovanja o obrazovanju za održivi razvoj ističe se važnost tih posebnih vještina i kompetencija te se navodi: "One su potrebne za ESD".<sup>18</sup> Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi može ih promicati i stoga doprinosi novoj kulturi učenja u kojoj je ova vrsta ESD-a omogućena pod uvjetom da je prijenos neposredno uvršten u proces učenja.<sup>19</sup>

### Srodne teme

ekološke industrije  
kreativnost  
**obrazovanje za održivi razvoj**  
baština  
obrazovanje za globalno građanstvo  
aktivno građanstvo **participacija**  
kulturna raznovrsnost

### 18 Primjeri dobre prakse

UNESCO Roadmap for Implementing the Global Action Programme on Education for Sustainable Development (p.33): <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002305/230514e.pdf>

Ekološko-kulturne smjernice (Grčka)  
Estetičko i umjetničko obrazovanje u školama (PEAA) (Portugal)

### 19

Vidi komentar o prijenosu učenja i kreativnosti u sljedećem ulomku.

## 2.4.5 Kreativnost

### Referentni dokumenti

“Društva dvadeset prvog stoljeća sve više traže radnu snagu koja je kreativna, fleksibilna, prilagodljiva i inovativna, pa se u ovim promjenjivim uvjetima obrazovni sustavi moraju promijeniti. Umjetničko obrazovanje daje učenicima te vještine, osposobljava ih da se izražavaju, kritički ocjenjuju svijet oko sebe i da aktivno sudjeluju u raznim područjima ljudske egzistencije.

Umjetničko obrazovanje također znači omogućiti nacijama da razviju ljudske resurse nužne za iskorištavanje vlastita dragocjena kulturnog kapitala. Ti resursi i kapital bitni su ako zemlje žele razviti snažne i održive kulturne (kreativne) industrije i poduzetništvo. Takve industrije mogu imati ključnu ulogu u unapređenju društveno-ekonomskog razvoja...”

> UNESCO, Smjernice za umjetnički odgoj: Oblikovanje stvaralačkih mogućnosti za 21. stoljeće, 2006, 2. poglavlje, “Razvoj individualnih sposobnosti”

“U svijetu se raspravlja o vještinama koje učenici trebaju steći u modernim, globaliziranim gospodarstvima temeljenim na znanju i inovaciji. Nekoliko je zemalja promijenilo svoje kurikulume i odlučilo se za zahtjevniji pristup stjecanju znanja, za razvoj vještina u razmišljanju i kreativnosti te za društvene i biheviorističke vještine. Konceptijski okvir PISA-e u potpunosti uvažava važnost svih ovih različitih vještina pa u svojim analizama sve više proširuje njihov opseg. Stoga je općenito priznata nužnost analize širokog opsega vještina u obrazovnom kontekstu... Postoji pet dispozicija kreativnog uma:

**Znatiželja.** Kreativnost sadrži otkrivanje i traženje odgovora na zanimljiva i vrijedna pitanja u svojem kreativnom području. Ova dispozicija obuhvaća tri dodatne navike uma: a) čuđenje i propitivanje; b) istraživanje i analizu; c) osporavanje pretpostavki.

**Ustrajnost.** Kako je rekao Thomas Edison (a drugi neprestano isticali): “Genij je 1% nadahnuća i 99% znoja.” Ova dispozicija obuhvaća tri dodatne navike uma: a) ne odustajanje kod problema; b) smjelost da se bude drugačiji; c) uvažavanje neizvjesnosti.

**Maštovitost.** U središtu je različitih analiza kreativne osobe sposobnost iznalaženja maštovitih rješenja i mogućnosti. Ova dispozicija obuhvaća tri dodatne navike uma: a) poigravanje s mogućnostima; b) povezivanje; c) korištenje intuicije.

**Suradivanje.** Mnogi današnji pristupi kreativnosti ističu društvenu i suradničku narav kreativnog procesa. Ova dispozicija obuhvaća tri dodatne navike uma: a) razmjenu proizvoda; b) davanje i primanje povratnih informacija; c) prikladno suradivanje.

**Discipliniranost.** Kao protuteža “sneoj”, maštovitoj strani kreativnosti, postoji potreba za znanjem i umijećem u oblikovanju kreativnog proizvoda i razvoju stručnosti. Ova dispozicija obuhvaća tri dodatne navike uma: a) razvoj tehnika, b) kritičko razmišljanje; c) stvaranje i poboljšavanje.”

> OECD, Centar za istraživanje i inovacije u obrazovanju (CERI); Stéphan Vincent-Lancrin, Ocjena napretka u vještinama kreativnog i kritičkog mišljenja (Assesing Progression in Creative and Critical Thinking Skills), 2014, str. 2–3.

“Kulturno izražavanje ključno je za razvoj kreativnih vještina, koje se mogu prenijeti u razna profesionalna okružja... Pozitivno stajalište također pokriva kreativnost i želju da se kultivira estetička sposobnost s pomoću umjetničkog samoizražavanja i sudjelovanja u kulturnom životu.”

> KK#8, vidi i ključne kompetencije #4 i 7.

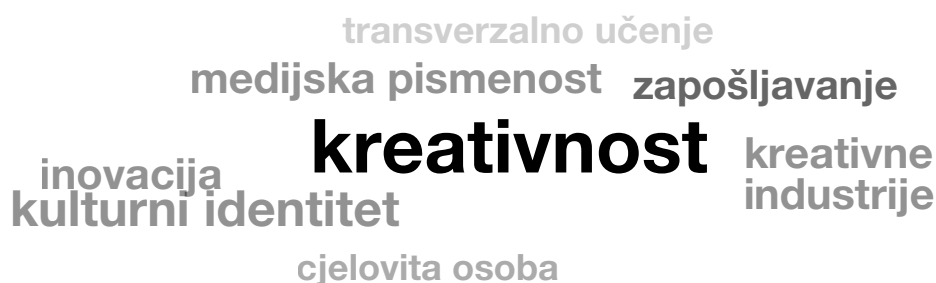


## Umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi i kreativnost

Ranije spomenuti kriterij OECD-a “vještine za inovaciju” nije bio razvijen za umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi, nego u gospodarske svrhe u općem obrazovanju. Međutim, one se mogu vrlo lako usvojiti i prilagoditi za prijenos u područje kulture. Dvije su vještine osobito pogodne i bitne za obrazovanje *u i s pomoću* umjetnosti/kulture. To su dispozicija za “znatiželju” i “maštovitost”. Prije svega, “poigravanje mogućnostima”, “povezivanje” i “korištenje intuicije” (dodatne navike dispozicije za maštovitost) kompetencije su tipične za umjetničko obrazovanje / obrazovanje u kulturi i tvore osnovu za “kulturno izražavanje”. “Čuđenje i propitivanje”, “istraživanje i analiza” te “osporavanje pretpostavki” (dodatne dispozicijske navike za znatiželju) s druge su strane nužna osnova “kulturne osviještenosti”.

Međutim, ne možemo očekivati da će se vještine “znatiželja” i “maštovitost” stečene u umjetnosti vrlo lako prenijeti u neumjetničke predmete. Razmotrimo razne načine na koje ljudi općenito pristupaju učenju i svijetu.<sup>20</sup> Vještine naučene u jednom specifičnom području – a to je bitno za naš kontekst – nisu primjenjive i ne mogu se automatski prenijeti u drugi. A to vrijedi i za kreativnost. Jedina je mogućnost da se kompetencije prenesu iz jednog u drugo područje s pomoću metakognitivnih procesa: razmatranje proceduralnog i deklarativnog znanja i osvješćivanja posebnih područnih načina razmišljanja i strategija tipičnih za reguliranje rješavanja problema i aktivnost učenja. Na našem primjeru metakognitivno znanje i metakognitivne vještine tvore znanje o tome što je kreativnost, kako funkcionira, za koje je svrhe pogodna, o vještini za aktiviranje tog znanja te za njegovu preobrazbu u ponašanje. Poseban kontekst učenja pomaže za ostvarivanje i analizu održivosti i prijenosa kompetencija iz jednog područja u drugo. Interdisciplinarno okružje kao i osviješteno korištenje umjetničkih metoda u drugim područjima učenja (npr. znanosti) doprinose tom prijenosu na temelju metakognicije.<sup>21</sup>

### Srodne teme



### Primjeri dobre prakse

Osnovno umjetničko obrazovanje (Češka)  
Škola stvaralaštva “Novigradsko proljeće” (Hrvatska)  
Kreativni tjedan “Radi!” (Latvija)  
Kreativnost u predtercijalnom obrazovnom sustavu – razvoj nacionalnog kurikulumu za utjecaj kazališta u obrazovanju (Rumunjska)  
Super razred (Slovačka)  
Inicijativa kreativna škola (Švedska)

20

Vidi gore, odjeljak o “Individualnom kulturnom identitetu”.

21

Vidi gore, odjeljak o ESD-u.





**UNAPREĐIVANJE KULTURNE  
OSVIJEŠTENOSTI I  
IZRAŽAVANJA: LEKCIJE ZA  
BUDUĆNOST TEMELJENE  
NA SADAŠNJOJ PRAKSI  
U EUROPI**



ELING





# 3

## UNAPREĐIVANJE KULTURNE OSVIJEŠTENOSTI I IZRAŽAVANJA: LEKCIJE ZA BUDUĆNOST TEMELJENE NA SADAŠNJOJ PRAKSI U EUROPI

### 3.1 Uvod: gledati u budućnost s pomoću pregledavanja sadašnjosti

U ovom poglavlju učiti ćemo na primjerima iz prakse.

Da bismo vidjeli kako je KK#8 primijenjen u Europi, prikupili smo velik broj specifičnih primjera iz prakse (ukupno 43). Njih su definirale države članice EU-a u radnoj skupini OMK-a kao dobre primjere kako se KK#8 može promovirati na izravan ili neizravan način. Imamo primjere nove prakse u području umjetničkog i kulturnog obrazovanja te dobro uhodane prakse ili organizacije koje godinama postoje. Premda su te prakse po mnogo čemu vrlo raznovrsne, one imaju neka zajednička obilježja. U ovom ćemo poglavlju opisati neka od tih zajedničkih obilježja da bi se mogla čitati kao lekcije iz prakse i za praksu te da ih koriste svi koji žele stvoriti nove *ad hoc* ili strateške metode za učvršćivanje KK#8 kod europskih građana.

Popis je primjera iz prakse korištenih u ovom poglavlju dug, ali nije iscrpan. Postoji još mnogo zanimljivih primjera. Dakle, zaključke na osnovi ovog popisa ne treba upotrijebiti za stvaranje generalizacija o tome kako se KK#8 danas primjenjuje u praksi. Ovo su samo primjeri koje najvažniji od zainteresiranih drže dobrima. Ipak, kad pažljivo pogledamo razne primjere koje ovdje imamo, bolje ćemo shvatiti kako države članice EU-a tumače KK#8 i kako ga koriste u kulturnoj politici i praksi.

Lekcije koje dajemo u ovom poglavlju okrenute su prema budućnosti. One odražavaju način na koji države članice EU-a koriste KK#8 u svojim politikama o cjeloživotnom učenju, a istodobno nam analiza onoga što smatramo dobrom praksom pomaže da sročimo sugestije za budući razvoj u području umjetničkog i kulturnog obrazovanja. Ovdje koristimo riječ "lekcije" zbog toga što možemo učiti iz raznovrsnih razmatranih pristupa. Naša je vježba način gledanja u budućnost s pomoću pregledavanja sadašnjosti.

U kraćem opisu projekata, mjera, itd. nije dana čitava priča. Za potpuno shvaćanje praksi o kojima se govori u ovom poglavlju potrebna je dubinska analiza političkog konteksta. Stoga su u dodatku ovog priručnika navedeni izvori informacija i hiperlinkovi. Općenite osnovne informacije o umjetničkom i kulturnom obrazovanju u državama članicama EU-a mogu se pronaći i studiji mreže Eurydice "Umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi u europskim školama" iz 2008. godine.

## Lekcije

---

- 1 Uzeti u obzir preduvjete za uspješan razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja.
- 2 Razmotriti ključnu ulogu učitelja i kurikuluma.
- 3 Kulturna osviještenost i izražavanje ključna je kompetencija “od kolijevke do groba”.
- 4 Sagledati drugačije slojeve kulturne osviještenosti.
- 5 Kultura je višedimenzionalna i postoje razni načini za vježbanja kulturne osviještenosti i izražavanja.
- 6 Kulturna osviještenost i izražavanje zajednička je odgovornost (razni ključni akteri sudjeluju u obrazovanju).
- 7 Vrijeme je da se strateški razmišlja o kulturnoj osviještenosti i izražavanju/KK#8.

Premda se o mnogim idejama koje se spominju u ovom poglavlju govori i u posljednjem poglavlju ovog priručnika, spomenute lekcije nisu preporuke po sebi. One su rezultat analize, a nisu popis zadataka ni popis posebnih prijedloga za djelovanje. Preporuke u četvrtom poglavlju bit će temeljene na ovoj analizi (i analizama iz prethodnih poglavlja), ali s jasnim i drugačijim sugestijama za kulturnu politiku i praksu.



---

### 3.2 1. Lekcija: preduvjeti za uspješan razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja

Jedna je od funkcija umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi povezivanje (ili konfrontiranje) učenika s umjetnošću i kulturom. Da bismo uspješno uvježbali kompetenciju za kulturnu osviještenost i izražavanje, ili bilo koju kulturnu kompetenciju, umjetnost i kultura moraju biti izravno dostupne učenicima.

U potpunosti ćemo osvjestiti smisao i funkciju kulture i naposljetku uživati u njezinoj ljepoti samo ako neposredno iskusimo drugačije dimenzije kulture. Dostupnost ne vodi samo prema višoj razini kulturne osviještenosti, već isto tako otvara mogućnosti za bogatije kulturno izražavanje. Kad se upoznamo s drugačijim kulturnim resursima, onda ih možemo upotrijebiti kao gradivne elemente za stvaranje novih kulturnih proizvoda i umjetničkih djela. Drugim riječima, dostupnost nije samo preduvjet osvješćivanju kulture. Ona isto tako ojačava trajni razvoj i rast kulture. S druge strane, dostupnost po sebi ne jamči povećanje osviještenosti, niti jamči da će građani u potpunosti izraziti svoje mišljenje i osjećaje na kulturni ili umjetnički način. Ona samo omogućava rast osviještenosti i izražavanja.

Primjeri prakse koje je dala skupina OMK pokazuju da mnoge europske zemlje poduzimaju posebne mjere na nacionalnoj razini (npr. dolje navedena praksa u **Hrvatskoj**) i/ili na regionalnim ili lokalnim razinama (npr. primjer iz **Finske** dolje) da bi umjetnost i kulturu učinili dostupnom mladima. Oni također pokazuju kako je ta dostupnost bitna za sve dobne skupine.

Proširenje dostupnosti umjetnosti i kulturi složeno je pitanje.<sup>22</sup> Bitno je ponuditi manje zahtjevne kulturne (poučne) aktivnosti. Ipak, nije dovoljno srušiti ili sniziti ustaljene financijske, organizacijske i informacijske zapreke da bi se jamčilo da nitko nije isključen. Radi se o tome da se učenici zainteresiraju i motiviraju. U tom kontekstu ne iznenađuje da se u mnogim primjerima uvrštenim u ovaj priručnik namjerno koristi neki plan usmjeren na učenike ili se bar pokušava, koliko je moguće, uključiti učenike u aktivnosti, a te aktivnosti prilagoditi njihovoj kulturi, interesu, sposobnostima, talentima, navikama za učenje i razvojnim fazama. Za ovo je potrebna posebna i potpuno nova veza između učenika i učitelja, promatrača i edukatora, djece i odraslih, u kojoj su prvi samostalniji, a drugi potiču i usmjeravaju učenje umjesto da prenose informacije. Oni ne tvrde da je ova paradigma usmjerena na učenike uvijek poželjnija od pristupa usmjerenog na sadržaj i učitelja, ali praksa pokazuje da neupitno treba istražiti kako se društvena realnost mladih učenika može bolje iskoristiti za njihovo uključivanje u proces učenja u kojem se ističe kulturna osviještenost i nudi mogućnost za kulturno izražavanje. Povezivanje procesa učenja s proživljenim iskustvom učenika zacijelo je posebno važno kod ranjivih skupina i rizičnih učenika.

**Predsjedničin tajni vrt (Malta)** savršen je primjer kako učenici mogu oblikovati aktivnost umjetničkog obrazovanja. **Holqa – Europski kazališni festival za učenike**, također s Malte, još je jedan primjer uključivanja učenika u svim dionicama projekta. **Huvitav Kool ili Zanimljiva škola (Estonija)** pokazuje kako ljudi mogu razmišljati o pogodnostima i organizaciji obrazovnog sustava.





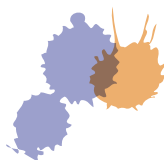
## PRIMJERI

### Dostupnost

- > **Program “Ruksak (pun) kulture” (Hrvatska)**, namijenjen djeci od 3 do 18 godina, u prometno slabije povezana područja donosi umjetničke programe. Na primjer, u okviru programa angažirani su i studenti umjetničkih akademija koji u suradnji sa svojim mentorima osmišljavaju i provode razne radionice da bi senzibilizirali djecu i mlade za područje umjetnosti i kulture. “Ruksak (pun) kulture” zajednička je inicijativa područja obrazovanja i područja kulture na državnoj razini, uključujući sve županije i općine u Hrvatskoj.
- > **Plan kulturne edukacije (Finska)** također je program koji ima za cilj mladima povećati dostupnost i približiti im umjetnost i kulturu. Kao i “Ruksak (pun) kulture” riječ je o nacionalnoj inicijativi koja se može provoditi i lokalno. Osnovni je cilj Plana kulturne edukacije osposobiti općine za kreiranje lokalnih edukacijskih planova za formalno obrazovanje. Ti su lokalni planovi posebni dogovori škola i kulturnih institucija koji jamče da će sva djeca i mladi imati pristup svojoj lokalnoj kulturnoj baštini, kulturnim institucijama i umjetnosti te da im je omogućeno stvaranje vlastite kulture i umjetnosti. Do sada je oko 10% finskih općina pokrenulo sustavne obrazovne planove za kulturu.
- > Tome su srodni i “**lokalni sporazumi za umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi**” u **Francuskoj**. Ovaj nacionalni program omogućava zaključivanje trogodišnjih sporazuma između države i grada (npr. Rouena) ili udruge lokalnih vlasti. Cilj je ovih sporazuma približiti mladima (od osnovne do srednje škole) umjetnosti tijekom školovanja i nakon škole. U školama se koriste razne metode, kao što je pokretanje radionica, školski projekti u suradnji s kulturnim institucijama, rezidencije za umjetnike, itd.
- > **Dostupna kultura (Poljska)** novi je nacionalni program koji obuhvaća mnoge aktivnosti za veću dostupnost umjetničkog i kulturnog života (kao što su internetski resursi, popust na ulaznice, nastava u muzejima, itd.). Za razliku od ranije navedenih programa ovaj nije ograničen na određene dobne skupine, već je usmjeren na ljude koji zbog raznih okolnosti (invalidnost, nedostatak novca) imaju ograničen pristup kulturi.







### Sudjelovanje učenika

- > **Predsjedničin tajni vrt (Malta)** tjedno je događanje koje se odvija u vrtu predsjednice Malte. Projekt ima za cilj upoznati djecu (od 8 do 13 godina) s dramskim predstavama, glazbom, pripremanjem hrane, zdravstvom i pripovijedanjem. Tijekom događanja djeca se useljenika, djeca iz izbjegličkih obitelji i druga djeca, kojima takvi događaji nisu dostupni, druže s učenicima viših društveno-ekonomskih slojeva i zajedno sudjeluju u raznim radionicama. Na osnovi iskustva učenika iz različitih društvenih slojeva oblikuju se i tijekom događanja usklađuju raznovrsni kulturni sadržaji.
- > **Huvitav Kool (Zanimljiva škola) (Estonija)** projekt je koji se bavi društvenim očekivanjima od škole i obrazovanja da bi iskustvo učenja bilo zanimljivije učenicima, učiteljima, roditeljima, itd. Namjera je da se uključe ljudi izvan školskog sustava da bi se sustav unaprijedio i bolje motivirao.

### 3.3 2. lekcija: razmotriti ključnu ulogu učitelja i kurikuluma

Ne preuveličava se kad se kaže da učitelji imaju ključnu ulogu u lakšem stjecanju KK#8. Ovo je možda najvažnija lekcija koju trebamo shvatiti. U prisilnom obrazovanju vještine i stavovi najviše ovise o učitelju bez obzira je li učenik motiviran za učenje (i korištenje) kulturnog znanja. Zbog toga je bitno da su učitelji samouvjereni, da osjećaju da mogu učinkovito poučavati umjetnost i kulturu te da ozbiljno shvaćaju svoje odgovornosti u ovom području. Najučinkovitiji je način za ostvarivanje ovog cilja visokokvalitetno cjeloživotno obrazovanje učitelja. Primjeri u ovom priručniku spominju razne strategije za poboljšanje edukacije učitelja (npr. edukacija prije nastave, edukacija tijekom nastave, programi učitelj učitelju, modeli zajedničkog poučavanja, itd.). Primjeri pokazuju da i učitelje trebamo razumjeti kao (cjeloživotne) učenike. Poput učenika i učitelji moraju imati mogućnost da padnu. Ako učitelji shvate da im je dopušteno grijehiti te da to neće potkopati njihov položaj ili ulogu, to će općenito poboljšati njihovu kreativnost i razvoj njihovih učiteljskih vještina (vidi na primjer **10 x 10: učinak umnožavanja u suradnji umjetnika i učitelja u Portugalu**).

Zbog svoje višeslojne i transverzalne naravi kompetencija za kulturnu osviještenost i izražavanje povezana je s umjetničkim i neumjetničkim predmetima. Ona nadilazi različite umjetničke discipline i "umjetnost" kao područje učenja tako da svi učitelji, bez obzira na stručnost, trebaju biti odgovorni za prenošenje ove ključne kompetencije svojim učenicima. U školskom timu učitelji trebaju surađivati u poučavanju KK#8 i prelaziti granice svojih predmeta. Neki primjeri dobre prakse u ovom priručniku, kao što je **Inicijativa za kreativnu školu** u Švedskoj, pokazuju da je to moguće. Da bi se to poboljšalo, bitno je da se učitelji upoznaju s onim što kulturne institucije nude, a toga nema u školskoj sredini, npr. izravna dostupnost izvorima umjetnosti, obrta, dizajna, itd. Štoviše, učitelji trebaju biti odgovorni za premošćivanje jaza između prakse u razredu, s jedne strane, i povijesti i prakse suvremene umjetnosti i kulture, s druge strane. Dobri su primjeri prakse u Rumunjskoj i Portugalu o kojima će biti govora.

Nije lako steći učiteljske kompetencije u različitim kurikularnim područjima. Ako je kurikulum usredotočen samo na jedan sadržaj povezan sa školskim predmetom, onda se gubi iz vida svladavanje transverzalnih i međukurikularnih kompetencija kao što je KK#8. Stoga bi tendencija udaljavanja od kurikuluma isključivo temeljenog na

školskim predmetima, blag pomak u mnogim državama članicama EU-a, mogla pospješiti integraciju KK#8 u nacionalne kurikulume. Nadalje, model kurikuluma koji je otvoren i daje okvir, a ne samo jasne ciljeve, daje učiteljima više prostora za djelovanje. Danas nije baš jasno hoće li i kako će države članice EU-a promicati kulturnu osviještenost i izražavanje u svojim pristupima kurikulumu jer mnoge i dalje rade na KK#8 na prešutan, neizravan, pa i nejasan način. Otvoreno i jasno ugrađivanje KK#8 u školski kurikulum jedini je način da se osigura kako će to biti kompetencija za sve, a ne samo za nekolicinu sretnih.

Otvaranje lekcija o umjetnosti i kulturi nije samo pitanje prilagodbe kurikulumu, nego i didaktike. Učitelji su često prisiljeni da provode nastavne programe i na krut način iz udžbenika prenose znanje o umjetnosti i kulturi. Sva su područja unaprijed isplanirana i nema mjesta za improvizaciju i eksperimentiranje. Ipak, umjetnički i kulturni sadržaji nude posebnu mogućnost da se ta rutina razbije. Na učiteljima je da iskoriste tu mogućnost i nekonvencionalno razmišljaju o svojem stilu poučavanja.

#### PRIMJERI

- > **Projekt “Kreativnost u predtercijalnom obrazovnom sustavu – za utjecaj kazališta na obrazovanje u razvoju nacionalnog kurikulumu” (Rumunjska)** bavi se predtercijalnim obrazovnim sustavom za učitelje i učenike (od 6 do 18 godina) u neumjetničkim obrtničkim školama. Projekt ima dvije sastavnice: (1) razvoj tečaja za učitelje o utjecaju kazališta na osobni razvoj i kreativno izražavanje učenika i (2) razvoj nacionalnog kurikulumu za utjecaj kazališta u obrazovanju da bi postao obavezan nastavni program.
- > **10 x 10: učinak umnožavanja u suradnji umjetnika i učitelja (Portugal)** suradnički je projekt umjetnika i učitelja. U svim razredima tim umjetnik/učitelj obavlja zajednički pedagoški projekt u razdoblju od 3 mjeseca. Izvan škole umjetnici i učitelji raspravljaju i združuju snage u jednotjednom umjetničkom seminaru. Pedagoški projekti predstavljaju se široj zajednici na javnim seminarima u kojima sudjeluju umjetnici, učitelji i učenici. Na taj način projekt pospješuje kreativnost i usavršavanje učitelja. Primjer je i drugi portugalski projekt spomenut u dodatku, “Program za estetičko i umjetničko obrazovanje u školama (PEEA)”. To je vladina inicijativa koja sadrži programsku strategiju za edukaciju učitelja.



### 3.4 3. lekcija: kulturalna osviještenost i izražavanje ključna je kompetencija “od kolijevke do groba”

#### Ključna kompetencija

Kulturalna osviještenost i izražavanje smatra se ključnom kompetencijom. Kao što je već spomenuto u ovom priručniku, osnaživanje ključne kompetencije nije stjecanje posebnih znanja i vještina. Radi se o sposobnosti korištenja određenih znanja i vještina da bi se zadovoljili složeni zahtjevi, a za to su potrebni samopouzdanje i motivacija. Zbog toga definicija kompetencije sadrži i dimenzije stajališta. Elementi KK#8 nisu “zadani”, pa ih učenik posjeduje ili ne posjeduje. To su napuci koje edukatori umjetnosti i kulture trebaju uzeti u obzir. Na primjer, uzimanje gledišta učenika kao polazišta za nastavu način je da se bavimo stavovima učenika i potaknemo njihovu želju za učenjem.



Znanje učenika	Vještine učenika	Stavovi učenika
Osnovno poznavanje činjenica, ideja i emocija povezanih s izražavanjem: <ul style="list-style-type: none"> <li>– umjetnosti</li> <li>– primijenjenih umjetnosti</li> <li>– baštine/povijesti/tradicije</li> <li>– popularne kulture</li> <li>– supkulture</li> <li>– medija</li> <li>– raznolikosti (kulture i jezične).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• sposobnost percipiranja, uživanja, uvažavanja, analize i kritike umjetničkih djela i procesa;</li> <li>• sposobnost kulturnog izražavanja u mnogim medijima.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• samouvjerenost i motivacija za njegovanje kulturnih kapaciteta;</li> <li>• otvorenost i interes za kulturno izražavanje (vlastito i drugih);</li> <li>• poštivanje kulturnog izraza, identiteta i mišljenja drugih.</li> </ul>

Povezane opće vještine: kritičko mišljenje, kreativnost, inicijativa, rješavanje problema, procjena rizika, odlučivanje i konstruktivno upravljanje osjećajima

#### Kulturalna osviještenost i kulturno izražavanje

#### Cjeloživotna kompetencija

Zahtjevi u društvu neprestano se mijenjaju, pa ljudi moraju obnavljati i upotpunjavati svoja znanja, vještine i stavove u trajnom procesu učenja. Zbog toga je kulturalna osviještenost i izražavanje kompetencija “od kolijevke do groba”. Djeca su od najranije dobi (2 do 4 godine) svjesna činjenice da se gledišta, shvaćanja, osjećaji, emocije, itd. drugih ljudi ne moraju poklapati s njihovima. Nakon šeste godine djeca počinju izravno upoznavati ovaj proces i shvaćaju da ljudi drugačije razmišljaju zbog toga što imaju drugačije informacije, drugačije školovanje, itd. U tinejdžerskoj dobi većina je djece kulturno osviještena, dakle svjesna su da ljudi daju značenja u kontekstu određenih iskustava, navika, uloga, pravila, itd. Nakon toga oni definiraju i oblikuju svoj kulturni identitet i uviđaju kulturne identitete drugih (na temelju informacija o nacionalnosti, vjeri, društvenoj klasi, regiji, spolu, itd.). Ona također upoznaju i shvaćaju drugačije kulturne (pod)sustave (književnost, znanost, filozofija, umjetnosti, itd.) koji odražavaju razmišljanje i ponašanje ljudi, a te sustave koriste u skupinama kojima pripadaju. Sve je to jedan kumulativan, dinamičan i neprekinut proces. Ne postoji razdoblje u životu u kojem su ljudi potpuno kulturno neosviješteni, a ljudi se gotovo u svakom trenutku kulturno izražavaju na ovaj ili onaj način, na primjer i kad

biraju odjeću, frizuru, glazbu koju vole (čak i ako im je draža tišina), itd. Međutim, ljudima treba izazov da bi obogatili svoju osviještenost i proširili svoje vještine za samoizražavanje.

Mnoge prakse u raznim zemljama članicama EU-a ukazuju na važnost ranog učenja. Mnogi današnji programi, kao što je **Ruksak (pun) kulture (Hrvatska)** i **lokalni sporazumi za umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi (Francuska)**, usmjereni su na skupine najmlađih. To je ključno ulaganje jer ima dugoročan utjecaj. Ove prakse također pokazuju sve veće uvažavanje vrijednosti umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi za odrasle i sudjelovanja u kulturi odraslih. Neke su, premda ih nije mnogo, posebno usmjerene na ljude starije dobi. **Projekt Živjela umjetnost (Nizozemska)** primjer je nacionalnog programa za kulturu za ljude starije dobi koji pospješuje istinsko iskustvo cjeloživotnog učenja. Partneri u tom programu vjeruju da su kulturne aktivnosti korisne za ljude starije dobi (u kontekstu iskustva smislenog, sretnog života koji te aktivnosti mogu dati) i da su primjer za druge, mlađe skupine u kontekstu sudjelovanja u kulturi i učenja o njoj.

### Kompetencija koja obuhvaća čitav život

Ljudi se u drugačijim situacijama i sredinama (dom, škola, radno mjesto, slobodno vrijeme, mediji, itd.) suočavaju s drugačijim zahtjevima. Znanje, vještine i stavovi uvijek se koriste u kontekstu tih situacija i sredina. Ljudi (moraju) svladati drugačije kompetencije zbog drugačijih razloga i svrha (gospodarski rast, osobno ispunjenje, aktivno građanstvo, profesionalne svrhe, itd.). Drugim riječima, ključne kompetencije nemaju samo cjeloživotnu dimenziju, već obuhvaćaju čitav život. Ljudi uče ključne kompetencije u drugačijim prostorima za učenje, a ključne su kompetencije po definiciji korisne u raznim kontekstima. Dakle, premda se osam ključnih kompetencija konceptijski razlikuje, one su uvijek međusobno povezane u kontekstu u kojem ih ljudi stječu, izgrađuju i koriste.

Mjesta i sredine u kojima se uči o umjetnosti i kulturi posvuda su i gotovo su neograničena. Učimo u obitelji, od vršnjaka, prijatelja, učitelja, edukatora, lokalne zajednice, umjetnika, medija, knjižnica, na internetu, u ozbiljnim i manje ozbiljnim igrama. Stoga kulturna osviještenost i izražavanje nije kompetencija s kojom se treba baviti samo u školi (formalnom obrazovanju). Premda je stjecanje kompetencije za osviještenost i izražavanje ključni element formalnog obrazovanja djece, bitne su i izvan-kurikularne i izvanškolske obrazovne aktivnosti. One su najčešće fleksibilnije u kontekstu vremena i prostora i više su određene interesom od školskih lekcija zadanih kurikulumom. U tom se značenju može reći da ove aktivnosti djeci nude druga (nova) iskustva. Ovdje je potrebno spomenuti i informalno učenje. Ova vrsta učenja događa se posvuda i u bilo koje vrijeme. Ono je vrlo važno, iako ga je teže promicati i regulirati nego formalno i neformalno učenje.





Dakle, razvoj kulturne osviještenosti i mogućnosti za kulturno izražavanje nisu ograničeni na formalno obrazovanje. Pored činjenice da mnoge dobre prakse ukazuju na važnost neformalnih i informalnih mogućnosti za učenje, one također daju primjere o preklapanju formalnog, neformalnog i informalnog umjetničkog i kulturnog obrazovanja. Ustvari, možemo reći da je “staro” konceptijsko razdvajanje na učenje “u školi” i “izvan škole” sve nejasnije, a danas su razlike između formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja vrlo složene. Projekti, kao što su **lokalni sporazumi za umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi (Francuska)** i **Huvitav Kool (Estonija)**, jasno pokazuju da voditelji programa uzimaju u obzir potencijalnu povezanost škole i drugih mogućnosti za učenje.

Danas su digitalni mediji jedan od najsnažnijih resursa za informalno učenje (Selwyn i Grant, 2009). Činjenica da živimo u digitalnom svijetu zasićenom slikama istodobno je izazov (npr. strategije traženja informacija) i prilika (npr. mogućnost opsežnog internetskog tečaja) za učenje. Dakle, ne smijemo podcijeniti ni zanemariti vizualna područja učenja i opći obrazovni potencijal vizualne kulture. U svim obrazovnim sredinama treba ozbiljno shvatiti promjenjivu narav vizualne kulture i njezinu usku povezanost s mnogim kompetencijama (kao što je prikupljanje informacija i znanja, vizualna komunikacija, kreativnost, kritička analiza i razmišljanje, oblikovanje kulturnog identiteta, itd.).

Na temelju primjera iz prakse radne grupe čini se da mnoge zemlje imaju resurse koji sadrže razvoj KK#8 u školi. Međutim, neki primjeri izričito ukazuju na važnost neformalnih aktera. Recimo, **program za poticanje omladinskih centara i neformalnih skupina mladih da organiziraju obrazovne aktivnosti o kulturi (Belgija)** pokazuje da vladin plan može neizravno stimulirati razvoj KK#8 u kontekstu slobodnog vremena.



## Cjeloživotna kompetencija

- > **Živjela umjetnost (Nizozemska)** nacionalni je višegodišnji program za sudjelovanje u kulturi osoba starije dobi. Usmjeren je na kreiranje transverzalne politike u kojoj su programska područja skrbi, dobrobiti i kulture usklađena da bi se prevladale zapreke koje starijim ljudima onemogućuju sudjelovanje u umjetničkim i kulturnim aktivnostima, na razmjenu znanja i iskustva iz tih programskih područja i u njima, na pronalaženje načina financiranja s pomoću javno-privatnog partnerstva i unapređivanje predodžbe o umjetnosti namijenjene starijima i predodžbe o umjetnosti koju stvaraju starije osobe. Taj program potiče umjetničke škole da se više posvete aktivnostima za starije u kurikulumu za učenike koji žele poučavati umjetnost.

## Kompetencija koja obuhvaća čitav život

- > **U belgijskoj regiji Valoniji posebno se podupiru omladinski centri i projekti za mlade koji nude obrazovanje u kulturi.** Zahvaljujući ovom strukturnom fondu u omladinskim centrima usavršavaju se određene kulturne discipline, a mladima (najčešće od 12 do 16 godina) daje stručnost, prostor i vrijeme da poboljšaju svoje kulturne vještine. Na taj način centri oblikuju poseban izvanškolski obrazovni okoliš za umjetnički razvoj i unapređivanje tehničkih vještina mladih. Posebni projekti za mlade pod vodstvom informalnih skupina mladih mogu aplicirati za (manje) stipendije.
- > **U okviru Inicijative za kreativnu školu (Švedska)** u školu se pozivaju kulturni djelatnici (autori, umjetnici, muzejski pedagozi) da rade s učenicima. Osnova je inicijative školski kurikulum, a kulturni djelatnici učenicima otvaraju nove perspektive o njihovim školskim predmetima.



---

### 3.5 4. lekcija: razmotriti različite slojeve kulturne osviještenosti

Kulturna osviještenost povezana je s raznim kulturnim kontekstima, od lokalne i izravne kulturne dinamike s kojom se susrećemo svaki dan do globalnih kulturnih snaga.

- **Svijest o našem kulturnom mišljenju i ponašanju**

Izazov unapređivanja kulturne osviještenosti započinje s poticanjem učenika da osvijeste sebe, a posebno svoju “kulturnu osobnost”. Ovaj proces učenja sadrži dvije komponente. Prvu bismo nazvali “kulturna metakognicija”: razmišljati o vlastitom kulturnom mišljenju. To nije lako, a imate dojam kao da pokušavate zagristi svoj zub. Riječ je o kritičkom razmišljanju o vlastitim kulturnim sklonostima, sudovima, tumačenjima, predrasudama, stereotipima, pravilima, željama, stavovima, itd. te o izučavanju vlastitog kulturnog identiteta i odgoja. S ovom su osviještenošću povezana pitanja: “Zbog čega mi je današnja glazba draža od klasične?” ili “Zbog čega volim ili ne volim tetovaže?” Odgovori na ta pitanja ne moraju biti isključivo osobni; naše razmišljanje o kulturi uvijek je pod utjecajem društva. Druga komponenta sadrži odmicanje da bi se shvatilo kako ova kultura razmišljanja utječe na osobno ponašanje. Taj korak ilustriraju ova pitanja: “Kako sam i zbog čega donio određene odluke?”, “Zbog čega stvari vidim na taj način?” ili “Zbog čega djelujem i reagiram baš na taj način?” To nisu pitanja koja sebi postavljamo svaki dan u školi ili kod kuće. Najčešće nas umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi izaziva da se suočimo s tim pitanjima i na njih odgovorimo. Možemo odgovoriti riječima, kao i notama, pokretima i drugim kreativnim izrazima. Nisu svi kulturni kurikulumi u Europi neposredno usmjereni na promicanje ove osviještenosti jer se od učitelja traži da se posvete ulozi “vlastitog ja” u bavljenju umjetničkim i kulturnim sadržajem.

Ova vrsta kulturne (samo)osviještenosti učvršćuje predodžbu o sebi i potiče samopouzdanje i kompetenciju.

- **Svijest o našem neposrednom (društvenom i fizičkom) kulturnom okolišu**

Ljudi cijelo vrijeme komuniciraju s drugim ljudima; u školi, na radnom mjestu, kod kuće, u trgovini, u sportskim centrima, u kazalištu, knjižnicama, na internetskim forumima, itd. To su društvene arene u kojima živimo i uspoređujemo vlastito kulturno mišljenje i ponašanje s mišljenjima drugih. Poklapanja u kulturnom mišljenju i djelovanju uvećavaju našu sposobnost da sudjelujemo u kulturnim aktivnostima i mogu temeljiti grupni identitet. Razlike stvaraju proces akulturacije, a mogu donijeti probleme, pa i sukobe.

Posebna je dimenzija kulturne osviještenosti senzibilnost i svijest kako naš neposredni društveni i fizički okoliš oblikuje naše kulturno mišljenje i ponašanje te gdje se, zbog čega i kako naše kulturno mišljenje i ponašanje razlikuje od mišljenja drugih u našem neposrednom okolišu. Za nju je potrebno poznavanje kulturnih pravila, navika, baštine, itd. mjesta u kojima živimo, sklonost stupanja u dijalog (a ne ignoriranje) s našim susjedima i strancima koje susrećemo te općenita otvorenost prema razlikama. Ova dimenzija kulturne osviještenosti usko je povezana s razvojem zajednice.

**Bink partnerstvo (Austrija)** dobar je primjer kako ljudi osvještavaju neposredan okoliš u kojem žive i rade. Biti svjestan, osjećati se lagodno i samouvjereno u javnim i privatnim prostorima dio je ove dimenzije osviještenosti. **Osnovna škola Druvienu (Latvija)** ističe društvenu dimenziju našeg neposrednog kulturnog okoliša i način na koji se trebamo bolje osvještavati.

- **Nacionalna/povijesna osviještenost**

Kao što je rečeno u 2. poglavlju ovog priručnika, u europskim raspravama postoji tendencija povezivanja položaja učenika i (uvijek raznolike) baštine neke regije ili zemlje kao jedinstvenog resursa za oblikovanje budućnosti. Ovaj naglasak pokazuje da istraživanje naših kulturnih korijena i identiteta ne prestaje na granicama društvenih područja koja nastanjujemo. Mi smo također dio kulture neke regije i zemlje (katkad ih je više) koje imaju svoje kulturne navike, baštinu, tradiciju i povijest. Regija i zemlja u kojoj živimo nije puka apstraktna koncepcija (naziv zemlje na osobnoj iskaznici) koja je povijesno i zemljopisno omeđen. Ona se razvija i mijenja iz dana u dan. Nacionalna je i povijesna osviještenost fluidna. Iako se temelji na društvenom sporazumu, različiti ljudi shvaćaju je na različite načine. Neki je vide i osjećaju, a neki ne. Može se zanemariti, upotrijebiti ili zloupotrijebiti na svakojake načine. Nacionalna i povijesna osviještenost može se usvojiti kako je prikazana u knjigama, muzejima, od strane povjesničara, političara, itd., a može se i kritički analizirati. Ona utječe na ljude, ali i ljudi je mogu unaprijediti kao aktivni građani. Drugim riječima, to je osviještenost koja se širi i razmjenjuje u društvu te se može na razne načine propitivati i obogatiti. Na razini makropolitike to se čini s pomoću osnivanja novih obrazovnih institucija, kao što je **Osnovna škola Druvienu u Latviji**. Nadalje, **Ekološko-kulturne smjernice u Grčkoj** primjeri su kako u kratkom vremenu povećati povijesnu osviještenost učitelja.

- **Međunarodna međukulturna/interkulturna osviještenost**

Poput regionalnog i nacionalnog kulturnog identiteta kulturu možemo promišljati iz međunarodne i transnacionalne perspektive. Sve međunarodne kulture (europske i druge), poput regionalne i nacionalne kulture, uvijek su u određenoj mjeri izgrađene na temelju (nekih verzija) zajedničke tradicije, povijesti, jezika, itd. Ipak, doživljavamo je potpuno drugačije kad upoznamo ljude iz drugih krajeva svijeta s drugačijim kulturnim naslijeđem i suočimo se s njihovim kulturnim zamislima, pravilima, navikama, itd. Shvatiti po čemu su i kako drugačiji od naših i pristupiti im *bez* ikakvih pretpostavki, stereotipa ili omalovažavanja, već sa senzibilnošću, razumijevanjem, sućutno i s poštovanjem ovdje nazivamo međukulturna/interkulturna osviještenost.

Projekt **Načini gledanja II (Irska)** (vidi dolje) opisuje kako međukulturna/interkulturna osviještenost započinje s dobrim osnovnim znanjem o drugim kulturama.

Koncepciju “kulturno izražavanje” možemo razvrstati u nekoliko slojeva kao i “kulturnu osviještenost”. Bilo koja osviještenost može se izraziti na razne načine. Na primjer, izražavanje i tumačenje šokantnih povijesnih događaja u protestnoj pjesmi može se označiti kao “kulturno izražavanje povijesne osviještenosti”. A to vrijedi i za druge slojeve. Na primjer, međukulturna osviještenost može se izraziti u televizijskom dokumentarcu. Ipak, moramo biti svjesni da je kulturno izražavanje isto tako izražavanje pojedinca. Dakle, kulturno izražavanje kao produktivna aktivnost uvijek je povezano sa sadašnjim trenutkom i mjestom.





### Kulturna osviještenost općenito

Kultura u zrcalu (Nizozemska/Belgija – Flandrija) naziv je za teoriju kulture koju je predložio znanstvenik Barend van Heusden (2009, 2012). Temelji se na razvojnim i kognitivnim teorijama kulture, kao što je biokulturna teorija evolucije Merlina Donalda. Teorija omogućava dubinsku analizu raznih kognitivnih strategija koje se koriste i poučavaju u kulturnom obrazovanju. Zasnovana na općoj, antropološkoj definiciji kulture (kultura kao kognitivan proces u kojem se sjećanje koristi za bavljenje zbiljom u neprestanoj mijeni), teorija također ilustrira važnost kulturne (samo)svijesti i osviještenosti i njezino mjesto u središtu umjetničkog i kulturnog obrazovanja.

Nedavno je u Belgiji i Nizozemskoj proveden istraživački program zasnovan na ovoj teoriji. Bio je usmjeren na razvoj i provjeru teorijskog konteksta za uvrštavanje kulture u kurikulum neobveznog i obveznog obrazovanja.

### Osviještenost vlastitog kulturnog mišljenja i ponašanja

- > Projekt **JA TI MI (Belgija/Nizozemska)** usmjeren je na kreiranje prostora u kojem će mladi razmjenjivati mišljenja i ideje o temama osobnog identiteta i međusobne interakcije. Projekt se sastoji od izložbe vrhunskih multimedij-skih umjetničkih djela belgijskih i međunarodnih umjetnika. Aplikacije za mobitele, koje kombiniraju igru s informacijom i filozofskim pitanjima, pozivaju korisnike da istraže identitet. Ciljana su publika adolescenti jer oni oblikuju sliku o sebi, kreiraju društvene veze i kulturno sudjeluju u tim vezama.

### Osviještenost našeg neposrednog (društvenog i fizičkog) okoliša

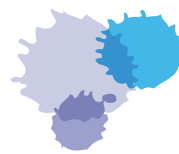
- > Svi živimo i krećemo se u oblikovanim prostorima, a naš je izgrađeni okoliš područje u kojem trošimo najveći dio svojih prihoda. Način na koji je naš životni okoliš oblikovan i izgrađen neposredno utječe na način našeg života, kako se osjećamo i tko smo. To je dio našeg kulturnog identiteta. Ipak, ljudi su vrlo rijetko svjesni izgrađenog okoliša u kojem žive. **Bink mreža (Austrija)** ima za cilj da to promijeni organiziranjem školskih i izvanškolskih obrazovnih aktivnosti i događaja te razvojem nastavnog materijala da bi mladi bili svjesni kako je i zbog čega naš okoliš oblikovan na postojeći način. Ona također potiče mlade da sudjeluju u izgradnji okoliša na odgovoran način. Mreža se sastoji od regionalnih institucija i ljudi aktivnih u obrazovanju u području izgradnje okoliša.

## Nacionalna/povijesna osviještenost

- > **Ekološko-kulturne smjernice (Grčka)** trodnevni je seminar za učitelje u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju. Na njemu se održi nekoliko predavanja, odlazi na studijsko putovanje, a radna skupina učitelja razrađuje nove kulturne aktivnosti. Zamisao je da učitelji na seminaru nauče razmišljati o arheološkim nalazištima kao javnim prostorima uključenima u urbani krajoblik. U tom procesu uspoređuje se trenutna situacija i razvoj Atene i Pireja u antici. Na taj način ističe se važnost senzibilnosti za okoliš i poznavanje kulturno-povijesnog konteksta.
- > **Osnovna škola Druviena (Latvija)** model je za funkcioniranje male seoske škole kao višenamjenskog centra zajednice. Aktivno se povezuje lokalna tradicionalna umjetnost i obrt sa suvremenim obrazovnim izazovima korištenjem lokalnih kapaciteta u obrazovnom procesu (uključivanje lokalnih sudionika iz više generacija) i organiziraju se ciljane aktivnosti (npr. radionice za izrađivanje tradicionalnih glazbenih instrumenata i podizanje pojedinačne i kolektivne svijesti o nacionalnoj kulturnoj baštini). Model zagovara osjećaj pripadnosti, razvoj zajednice i promiče zaštitu i prenošenje kulturne baštine.
- > **Gradski bazar (Cipar)** obrazovni je program koji se provodi u Općinskom muzeju Leventis u Nikoziji. U mnogim obrazovnim aktivnostima muzeja podiže se nacionalna i povijesna osviještenost kod učenika vezano uz kulturnu baštinu Cipra i način na koji učenici povezuju svoj kulturni identitet s prošlošću i sadašnjošću grada.

## Međunarodna/međukulturna osviještenost

- > **Načini gledanja II (Irska)** projekt je koji potiče inkluzivnost u razredu, a učiteljima i učenicima daje resurse i okvire za istraživanje raznih vjera i kultura: islam, kršćanstvo, judaizam, hinduizam, budizam i drevna egipatska kultura. On također učitelje i učenike potiče da se upoznaju s lokalnim zbirka u muzejima, što čuvaju predmete koji govore o raznim kulturama. Projekt učiteljima i učenicima daje razna pomagala (dijagrame, PowerPoint prezentacije, slike i razredne aktivnosti) za podizanje međukulturne osviještenosti.



---

### 3.6 5. lekcija: kultura je višeznačna i postoji više načina uvježbavanja kulturne osviještenosti i izražavanja

Kulturna osviještenost i izražavanje sastavni je dio umjetničkog i kulturnog obrazovanja. Ona je rezultat onoga što škole i učitelji, umjetnici, kulturne organizacije, itd. rade svaki dan. Ipak, bitno je propitati kako oni konkretno potiču razvoj ove kompetencije.

Kultura je višeslojna koncepcija. Za podizanje svijesti ili poticanje kulturnog izražavanja postoji nekoliko žarišta. Ovo je popis područja kulture koja se pokrivaju kad se želi unaprijediti nečija senzibilnost za kulturu i kreativno izražavanje:

- umjetnost (npr. vizualne umjetnosti, glazba, ples, književnost, drama)
- primijenjene umjetnosti/dizajn (npr. dekoracija, arhitektura, moda)
- mediji (npr. film, televizija, novine, internet)
- baština/povijest/tradicija (npr. tkanje, rezbarenje, izrađivanje nakita, vjerska tradicija, pripovijedanje)
- supkultura/drugačije kulture (npr. hip hop kultura, romska kultura, urbana kultura, kulture useljenika)
- interdisciplinarnost: doprinos umjetnosti i kulture drugim neumjetničkim temama (npr. okoliš, društvena klima, društveno uključivanje, zdravstvo, aktivan način života, sport)
- kulturna i jezična raznolikost.

Primjeri dobre prakse koje smo spomenuli u ovom priručniku jasno pokazuju da je KK#8 istodobno povezan s raznim područjima kulture. Većina praksi, a posebno programa, povezana je s dvije ili više gore navedenih kategorija. Program **Dostupna kultura** u Poljskoj, na primjer, nije posebno usmjeren prema točno određenoj, odnosno određenim umjetničkim disciplinama; to je program za prevladavanje financijskih prepreka za sva područja kulture na popisu. To vrijedi i za druge programske inicijative koje kulturu čine dostupnom.

Umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi pomaže učenicima da (bolje) osvijeste kako daju značenja i kako se općenito ponašaju kao ljudska bića. To se postiže objašnjavajući učenicima njihovu kulturnu prošlost, kontekst i identitet te pokazivanjem zbog čega je i u kojoj mjeri slična ili drugačija od kulture drugih. Da bi umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi ostvarilo ovu funkciju, učenici moraju sudjelovati u procesu analize vlastite, ali i tuđe povijesti, odnosno u procesu analize iskustava, mišljenja i ponašanja. Obrazovni proces po sebi navodi na takvu analizu. Premda se na prvi pogled stječe taj dojam, analiza nije isključivo misaona vježba ili pitanje stjecanja, iskušavanja, razmjene, prikupljanja, odabira, strukture i raščlambe informacija i znanja, nego je analiza i kreativan pothvat. To nije samo promišljanje sličnosti i razlika u kulturi, već i način oblikovanja novih sličnosti i razlika u kulturi. U umjetničkom i kulturnom obrazovanju učenike se najčešće potiče da nešto dodaju svojoj postojećoj kulturi, pa ako to nije opipljivo, neka je bar zamjetljivo. Na primjer, to može biti novo umjetničko djelo ili osobno tumačenje postojećeg umjetničkog djela. To može biti kolaž od postojećih kulturnih proizvoda ili artefakata ili njihova kritika. Sve su to primjeri za kulturno izražavanje. U ovu proizvodnju može se uključiti umjetničko izražavanje, a mogu se uzeti i drugi oblici. Gornji popis kulturnih područja (umjetnosti, primijenjena umjetnost, mediji, supkultura, itd.) pogotovo je koristan za analizu raznolike naravi kulturnih kreacija.

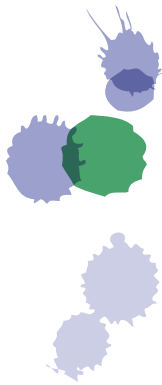
Opća definicija kulture (u 2. poglavlju ovog priručnika kultura se opisuje kao običaji, vjerovanja, navike i društvena organizacija određene skupine) kaže da nitko ne može dokraja pojmiti svaku dimenziju kulture na jedan način. Nekoliko metoda i pomagala koristi se za suočavanje ljudi s dimenzijama kulture (vlastite kulture i kulture koja je drugačija od njihove) s ciljem da im pomogne analizirati te dimenzije. Naše dobre prakse spominju projekte, radionice, predavanja, seminare, koncerte, izložbe, predstave, izlete, PowerPoint prezentacije, CD-e, grafikone, natjecanja, rezidencije za umjetnike, pripovijedanje, itd. Svaka metoda ima svoje prednosti i mane, a ipak je uvijek rezultat promišljena odgovora na jedno ili više osnovnih pitanja:

- Što je razina kompetencije kod učenika?
- Koje će informacije učenici dobiti?
- Koja se metoda najbolje uklapa u stil učenja učenika?
- Kako se aktivno i živopisno stječe kompetencija?
- Što će potaknuti učenike da analiziraju informacije i znanje? Kako ih potaknuti da se odmaknu od sebe?
- Koje kreativne tehnike i pristupe poučavati? Koje medije koristiti za kulturno izražavanje?
- Itd.

Različiti odgovori na ova pitanja jasno pokazuju da dobre prakse za KK#8 ne predstavljaju samo jednu pedagogiju i jedan poseban skup didaktičkih pomagala, već nekoliko njih ovisno o ciljanoj skupini, svrsi i kontekstu inicijative. To ne znači da je sve prihvatljivo za poboljšanje ove ključne kompetencije. Praksama u ovom priručniku zajedničko je da postavljaju otvorena pitanja učenicima i daju tehnike za kreiranje koje učenici mogu upotrijebiti za ostvarivanje svojih ciljeva. Drugim riječima, prakse se više bave poznavanjem sebe, a ne “knjiškim znanjem”, kreativnošću, a ne oponašanjem učitelja, kreiranjem platforme za učenje, a ne metodom o tome što se i kako uči. One su također ogledni primjer za obrazovni potencijal umjetnosti. **Kazalište potlačenih (Češka)** primjer je kako se kazalište može upotrijebiti za oblikovanje stavova o manjinskim kulturama. Projekt **LÓVA – Opera kao metoda učenja (Španjolska)** još jedan je primjer korištenja umjetničke forme kao nastavnog pomagala, a koristi se umjetnička forma koja se rijetko obrađuje u nastavi. **Inicijativa super razred (Slovačka)** ima srodan cilj s glazbenom dramom.

Potruga za pogodnim i učinkovitim modelima i metodama za učenje kulture ni izdaleka nije dovršena. Razvijeni su mnogi digitalni izvori (među kojima su sučelje **Muzeji à la carte** u Mađarskoj i **Portal umjetnost u obrazovanju** u Irskoj) i nekoliko internetskih didaktičkih materijala. Mnogi se od njih mogu koristiti u umjetničkom i kulturnom obrazovanju. Ustvari, prakse koje je prikupila radna skupina OMK pokazuju da mnogi programski voditelji i obrazovne organizacije koriste ove nove tehnologije za učenje da bi mlade osposobili u ključnoj kompetenciji za kulturnu osviještenost i izražavanje.





## PRIMJERI

- > **Kazalište potlačenih** poseban je kazališni format koji je razvio brazilski redatelj Augusto Boal. Sastoji se od raznih kazališnih tehnika koje pomažu ljudima da se suoče s potlačivanjem u svojem svakodnevnom životu. U Češkoj je format uveden s posebnim fokusom na sukob romskog i neromskog stanovništva. Tijekom pripremanja predstave sudionici razmjenjuju priče iz života i od nekih priča razvijaju scenarij. Amaterski glumci glume po scenarijima u kojima eskaliraju različiti sukobi. Nakon predstave slijedi grupno promišljanje, a publika može promijeniti scenarij. Format se može koristiti za razne teme koje su zapostavljene ili zanemarene u javnoj raspravi, a treba im pristupiti na drugačiji način.
- > **Muzejski obrazovni centar (Mađarska)** organizacija je koja pomaže obnovi muzeja. Ona upravlja koordiniranom mrežom i savjetuje muzeje kako se kreiraju moderne izložbe, prijateljski okoliš za posjetitelje i škole, potiče programe koji educiraju na zabavan način i daju visokokvalitetne usluge. Mnoge aktivnosti povezane su s metodologijom (istraživanje i razvoj metodologije, publikacije, metodologija programa za edukaciju, itd.). Jedno od novih pomagala koje je dao Muzejski obrazovni centar jest internetsko sučelje "Muzeji à la carte". Riječ je o nacionalnoj bazi podataka izložbi i muzejskih obrazovnih sesija.
- > **LÓVA – Opera kao metoda učenja (Španjolska)** integrirani je projekt koji stimulira djecu da dizajniraju, razvijaju, pišu i produciraju novu operu. Odvija se tijekom školskih sati pod vodstvom učitelja. Učitelji zajedno s učenicima preoblikuju razred u opernu družinu. Projekt je povezan s nekoliko predmeta iz kurikuluma. Djeca naime osmišljavaju operu i osim toga skladaju glazbu, izrađuju kostime, rade na reklamnoj kampanji, određuju proračun, dizajniraju rasvjetu, pronalaze kazalište za premijeru, itd. Projekt promiče razvoj estetičkih i kreativnih kapaciteta povezanih s raznim dionicama realizacije opere.
- > **Super razred (Slovačka)** školsko je natjecanje u prikazivanju izvedbe glazbene drame ili videoklipa na zadanu temu. Natjecatelji dolaze iz osnovnih i srednjih škola te odgojno-obrazovnih ustanova za učenike s posebnim potrebama. Osnovna je zamisao dati priliku tisućama djece koja nisu obuhvaćana specijaliziranim umjetničkim obrazovanjem u umjetničkim školama da aktivno sudjeluju u umjetničkoj produkciji zajedno s drugim učenicima, a time se osnažuju društvene i građanske vještine i stavovi. Projekt je također usmjeren na unapređivanje standarda glazbenog i umjetničkog obrazovanja u običnoj školi.

### 3.7 6. lekcija: kulturalna osviještenost i izražavanje zajednička je odgovornost (niz ključnih aktera uključenih u obrazovanje)

Nijedan pojedinac ni organizacija ne mogu nikad reći da im je kultura u potpunosti uskraćena. Za mnoge organizacije kultura je bit njihova postojanja, što razvoj KK#8 automatski pretvara u **zajedničku odgovornost**. Primjeri u ovom priručniku pokazuju da je suradnja i umrežavanje iznimno važno, pa i ključno, da bi se uspješno promicala kompetencija za kulturnu osviještenost i izražavanje. Razlog je jednostavan: različiti edukatori i organizacije nude razna shvaćanja kulture, daju drugačija polazišta, privlače drugačiju publiku, nude drugačije putove za učenje, žele ostvariti drugačije ciljeve, nude drugačije mogućnosti za učenje na iskustvu drugih, itd. S pomoću suradnje i umrežavanja kod učenika se stvaraju višestruke perspektive i tumačenja kulture. Suradnja i umrežavanje ključnih sudionika ima i druge pogodnosti. Oblikovanje mreže omogućava organizaciju većih projekata, premošćuje jaz između područja učenja (formalnog, neformalnog, itd.), uzima u obzir potrebe učenika, itd.

Mnogi zainteresirani mogu sudjelovati u promicanju i poučavanju KK#8, uključujući škole, kreativne industrije, organizacije za umjetnost i baštinu, umjetnike, dizajnere, učitelje, roditelje, poduzetnike i znanstvenike za obrazovanje. Stoga se suradnja i mreže vrlo jednostavno pojavljuju na raznim zemljopisnim i programskim razinama (lokalno, regionalno ili nacionalno). Prakse također prelaze granice koje dijele zemljopisne i programske razine. Primjeri dobre prakse u ovom priručniku navode brojne modele za strateško partnerstvo tog tipa. Na primjer, pokazuju sve veću suradnju nacionalne i lokalne suradnje. Neke države članice EU-a ističu da je ova vrsta suradnje različitih razina vlasti najvažnija za uspješno umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi. Pojavljuje se javno-privatno partnerstvo. Međutim, najčešće se spominje suradnja formalnog obrazovnog sustava i kulturnog sektora. Na lokalnoj razini poprima oblik partnerstva umjetnika i učitelja (na primjer u spomenutu projektu **10`10: učinak umnožavanja u suradnji umjetnika i učitelja u Portugalu i Projektu kazalište igraonica u Sloveniji**, o kojem ćemo poslije govoriti). Na regionalnoj i lokalnoj razini mogu se izgraditi mreže između kulturnih institucija i škola (na primjer, ranije spomenuta **Mreža muzej-škola-učenik** u Litvi i **Bink mreža** u Austriji). Mnogi članovi radnih grupa žele intenzivirati ovu suradnju u budućnosti te pozivaju mjerodavne u područjima kulture i obrazovanja na zajednički rad.



## PRIMJERI



- > **Mreža muzej-škola-učenik (Litva)** model je za suradnju na nacionalnoj razini koji uključuje muzeje i srednje škole. Sastoji se od raznih elemenata: evaluacija obrazovnih aktivnosti u muzejima, tečajevi za učitelje, internetska baza muzejskog obrazovanja za učitelje ([www.muzejuedukacija.lt](http://www.muzejuedukacija.lt)), posebni edukacijski programi u muzejima, itd. Jedan je od učinaka da su edukacijske aktivnosti u muzejima bolje usklađene sa školskim potrebama i programima.
- > **Projekt kazalište igraonica (Slovenija)** želi dovesti suvremeno kazalište u 20 škola diljem Slovenije uključivanjem učenika ne samo kao korisnika nego i kao kreativnih proizvođača. U ovom procesu vode ih profesionalni umjetnici. Projekt cilja na to da se umjetnost shvati i koristi kao ključno obilježje društva. A zbog svoje edukacijske vrijednosti, umjetnost je nastavno pomagalo koje može dati impresivne rezultate.

### 3.8 7. lekcija: vrijeme je da se o kulturnoj osviještenosti i izražavanju (KK#8) razmišlja strateški

Kao što je već rečeno, KK#8 složena je i višeslojna kompetencija. Kulturna osviještenost, kao rezultat kognitivnog procesa, i izražavanje, kao kreativni proces stvaranja kulturnog proizvoda ili artefakta, usko su povezani, ali njihova veza nije izravna. Može se biti potpuno svjestan određene kulturne dinamike (npr. načina na koji se kulinarske tradicije razlikuju od zemlje do zemlje). Na isti način može se uživati i shvatiti neka slika i ne osjetiti potrebu za slikanjem. S druge strane, može se sudjelovati u procesu kulturnog izražavanja (npr. stvaranje slike) bez svijesti o kulturnom kontekstu u kojem je nastao taj izraz (npr. neke tradicije u vizualnim umjetnostima).

Kad se organizira neki projekt, definira program, pokreće mreža, partnerstvo ili razvoj pomagala, organizatori vrlo rijetko jasno razdvajaju cilj kulturne osviještenosti, s jedne strane, i cilj kulturnog izražavanja, s druge strane. Mnoge prakse u ovom priručniku kombiniraju oba cilja. Čak ako se uzme u obzir i njihova fluidna veza, ipak je bitno jasno shvatiti da se mogu ostvariti oba cilja (zasebno i zajedno). Riječ je o razvoju jasnog konceptijskog okvira i praktične vizije o tome kako se razvija i usavršava osviještenost i kako se potiče izražavanje. A to je osobito važno za formalne obrazovne sustave.

Mnoge umjetničke i kulturne obrazovne aktivnosti nisu “jednokratne” inicijative. Premda su te inicijative dragocjene, njihovi su rezultati najčešće ograničene veličine, opsega i trajanja. Za kreiranje održive umjetničke i kulturne obrazovne politike potrebna je ravnoteža između projektnih inicijativa i mikrostipendija, s jedne strane, i dugoročnih mjera i stipendija, s druge strane.



Strateški razmišljati o KK#8 također znači razmišljati strateški o obrazovanju općenito. Kako cjeloživotni program učenja ili praksa pokrivaju ovu ključnu kompetenciju zajedno s drugih sedam kompetencija? Na to bitno pitanje postoji nekoliko odgovora, a analiza prakse diljem Europe pokazuje da ne postoji samo jedan ispravan odgovor. U budućim programima treba uzeti u obzir sve bitne elemente. Prvo, kako je istaknuto u dodatku Preporuka za ključne kompetencije za cjeloživotno učenje, sve su ključne kompetencije jednako važne. Zbog toga što je kulturna osviještenost i izražavanje posljednja na popisu, ona nije manje važna od drugih kompetencija. Drugo, jasno je da se osam ključnih kompetencija preklapa i da je KK#8 bitna kao pomoćna ili meta-kompetencija koja pomaže učenicima da svladaju i koriste druge vještine kao što je pismenost i računanje.

Činjenica da je vrijeme da se strateški razmišlja o KK#8 odnosi se na sve lekcije na primjerima iz prakse u ovom poglavlju. Stoga nas ova posljednja lekcija vraća na prvu jer potreba za strateškim razmišljanjem započinje s uvjetima koji ljudima daju šansu da razviju svoju kulturnu osviještenost i izražavanje.

## LITERATURA

Van Heusden, B. (2009), "Semiotička kognicija i logika kulture" (Semiotic cognition and the logic of culture) u *Pragmatics and Cognition*, 17 (3), str. 611–727.

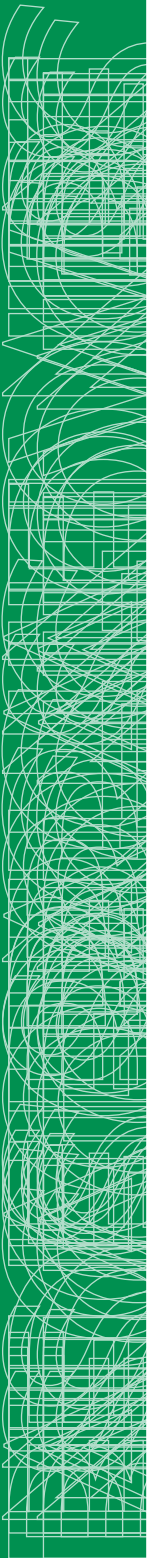
Van Heusden, B. (2012), *Poučavanje umjetnosti danas* (Teaching Art Today), RU Groningen







PREPORUKE





# 4

## PREPORUKE

U našoj grupi raspravljali smo o mnogim definicijama, koncepcijama, kulturnim politikama i praksi na koje se nailazi vezano uz KK#8. Poput kulture kulturna osviještenost i izražavanje ni u kojem slučaju nisu “jednostavni pojmovi”. Međutim, prethodno poglavlje o pojmovima, koncepcijama i dobroj praksi pokazuje da je KK#8, usprkos razlikama u pristupu, od najveće važnosti na razini kulturne politike, ali i u školama i institucijama.

U ovom poglavlju iznosimo naše preporuke do kojih smo došli u otvorenu i konstruktivnu dijalogu u našoj grupi voditelja programa i stručnjaka. **S obzirom na mandat naše grupe ove su preporuke (i povezano poticajno djelovanje) samo preporuke. Nisu obvezne pa će svaka od država članica EU-a odlučiti može li ih primijeniti ili prilagoditi svojem nacionalnom sustavu, potrebama i mogućnostima.**

Provođenje kulturne osviještenosti i izražavanja u praksi utječe na razna područja i političke razine, od rada učitelja u razredu na promicanju darovitosti učenika do UNESCO-ovih inicijativa za promicanje nadnacionalnog dijaloga o umjetničkom obrazovanju. Mi smo se usredotočili na dvije političke razine: europsku i multilateralnu, s jedne strane, te nacionalnu i regionalnu, s druge strane. Svjesni smo da se na taj način ne može izravno analizirati praksa u školi ili kulturnim institucijama, međutim vjerujemo da su dobro osmišljene kulturno-obrazovne politike na nacionalnoj/regionalnoj, kao i na međunarodnoj/europskoj razini, nužne za podupiranje daljnjeg razvoja kulturne osviještenosti i izražavanja u obrazovnim programima i aktivnostima u školi i u institucijama. Donijeli smo ukupno 11 preporuka, koje smo svrstali u tri skupine:

- 1) usklađen razvoj politike;
- 2) kulturna politika;
- 3) obrazovna politika.

Logično je da se o kulturnoj osviještenosti i izražavanju govori u sklopu kulturne (2. skupina) i obrazovne (3. skupina) politike. Prvo, potrebno je razviti strateški i cjelovit pristup politici (1. skupina). Naveli smo i točke djelovanja koje podupiru preporuke.



## Pregled

PROGRAMSKE PREPORUKE	TOČKE DJELOVANJA
<p><b>POPRAVNI PROGRAMSKI RAZVOJ</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Povezati različita programska područja/sektore unutar zemalja članica EU-a s pomoću međusektorske infrastrukture da bi se poboljšala dostupnost i održivost.</li> <li>2. Poboljšati bazu znanja za definiranje programa u području kulturne osviještenosti i izražavanja s pomoću razmjenskih projekata i rezultata istraživanja.</li> <li>3. Podržati programski razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja s pomoću razvijanja pogodnih metoda vrednovanja koje jamče visoku kvalitetu.</li> </ol>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Povezati programska područja na svim programskim razinama: obitelj, predškolsko obrazovanje i skrb, obrazovanje, kultura, mediji, mladi, održivi razvoj i kreativne industrije. Oblikovati zajedničke ciljeve, sporazume i radne planove za provođenje ove povezanosti u konkretnom međusektorskom djelovanju.</li> <li>• Podržati lokalne vlasti i njihovu autonomiju da bi se potaknulo međusektorsko partnerstvo.</li> <li>• Razmjenjivati bitna istraživanja, programsko djelovanje i primjere dobre prakse između zemalja i institucija.</li> <li>• Povezati Europsku komisiju i države članice EU-a s radom tijela kao što su UNESCO, Vijeće Europe i OECD.</li> <li>• Razviti i podržati rad postojećih međunarodnih mreža kao što su Umjetnička i kulturna obrazovna mreža (ACEnet) (za kreatore politika) i Europska mreža promatrača u području umjetnosti i kulture (ENO) (za istraživače) za pomoć u razmjeni i vrednovanju prakse.</li> <li>• Tražiti od mreže Eurydice dopunu njihova izvješća iz 2009. o kulturnoj osviještenosti i izražavanju.</li> </ul>





PROGRAMSKE PREPORUKE	TOČKE DJELOVANJA
<p data-bbox="454 271 707 297">KULTURNA POLITIKA</p> <ol style="list-style-type: none"> <li data-bbox="454 327 935 387">4. Iskustvo politike učiniti dostupnim svim građanima.</li> <li data-bbox="454 416 935 562">5. Poticati sudjelovanje u kulturi svih građana, posebnu pozornost obratiti djeci od najranije dobi i građanima u nepovoljnom društveno-ekonomskom položaju.</li> <li data-bbox="454 591 935 707">6. Podizati svijest o važnosti kulturnih institucija i kulturne proizvodnje isticanjem njihove povezanosti s društvenim izazovima.</li> <li data-bbox="454 736 935 909">7. Posebnu pozornost posvetiti cjeloživotnom, međugeneracijskom i međukulturnom učenju o kulturnoj osviještenosti i izražavanju s ciljem da se potakne društvena kohezija.</li> </ol>	<ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="959 271 1425 387">• Stimulirati međusektorsku infrastrukturu i ulagati u sve zakonodavne razine da bi se dobila veća i održiva dostupnost kulturnim institucijama.</li> <li data-bbox="959 416 1425 562">• Ulagati u digitalna pomagala za kulturne i obrazovne institucije koje će poboljšati dostupnost umjetničkim djelima i iskustvima i razviti vještine za medijsku pismenost.</li> <li data-bbox="959 591 1425 763">• Analizirati prepreke dostupnosti i razraditi akcijski plan koji uzima u obzir drugačije sklonosti, iskustva i financijske mogućnosti ljudi kao i ponudu kulture koja im je raspoloživa.</li> <li data-bbox="959 792 1425 960">• Podržati i promicati inovativne projekte koji povezuju kulturnu osviještenost i izražavanje s društvenim, gospodarskim i kulturnim izazovima.</li> <li data-bbox="959 990 1425 1200">• Razviti i podržati programe za edukaciju djelatnika u kulturnim institucijama da bi se unaprijedila njihova (među)kulturna osviještenost i sposobnost prilagodbe njihovih metoda učenja potrebama raznih posjetitelja i sudionika.</li> </ul>
<p data-bbox="454 1240 727 1267">OBRAZOVNA POLITIKA</p> <ol style="list-style-type: none"> <li data-bbox="454 1296 935 1503">8. Uključiti kulturnu osviještenost i izražavanje u postojeće osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje na visokokvalitetan, primjereno ocijenjen način, odnosno da ga je moguće pratiti i vrednovati.</li> </ol>	<ul style="list-style-type: none"> <li data-bbox="959 1240 1425 1476">• Istražiti mogućnosti uklapanja kulturne osviještenosti i izražavanja u osnovnoškolski i srednjoškolski kurikulum, u okviru školskih predmeta (posebno umjetnosti) kao i između kurikularnih područja. U sklopu tog djelovanja koristiti postojeće primjere.</li> <li data-bbox="959 1505 1425 1680">• Provesti vježbu mapiranja da bi se bolje shvatile transdisciplinarne sredine za učenje kulturne osviještenosti i izražavanja (recimo u naprednoj grupi, internetskom istraživanju i/ili studiji mreže Eurydice).</li> <li data-bbox="959 1709 1425 1825">• Razviti pogodne referentne okvire koje će koristiti učitelji, školski ravnatelji i kreatori obrazovnih resursa.</li> </ul>

PROGRAMSKE PREPORUKE	TOČKE DJELOVANJA
<p>9. Razviti početno učiteljsko obrazovanje i kontinuirano stručno usavršavanje (CPD) za sve edukatore (učitelji, školski ravnatelji, obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu (ECEC), profesionalno obrazovanje i osposobljavanje (VET) stručnjaka, učitelja i stručnih suradnika u visokom obrazovanju (HE) te stručnjaci za obrazovanje u kulturi ) da bi se unaprijedile vještine i shvaćanja nužna za razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja kod učenika i u njihovim institucijama.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Razmijeniti postojeće pristupe koji doprinose kulturnoj osviještenosti i izražavanju učitelja i učenika između zemalja članica EU-a koristeći dostupne mreže, internetske platforme Europske komisije kao što su <i>eTwinning</i> i <i>School Education Gateway</i> i mogućnosti za financiranu mobilnost i partnerstvo s pomoću <i>Erasmus+</i>.</li> <li>• Provesti vježbu mapiranja za kulturnu osviještenost i izražavanje u edukaciji učitelja i u kontinuiranom stručnom usavršavanju svih edukatora.</li> </ul>
<p>10. Osmisliti, primijeniti i ocijeniti programe i instrumente za poticanje projekata ili institucija za izgradnju održive suradnje sa školama. Pokušati povezati ovu politiku s javnim financiranjem kulturnih institucija.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Osigurati javno financiranje za suradnju između obrazovnih i kulturnih institucija i poticati razmjenu resursa (infrastrukturu).</li> </ul>
<p>11. Poduzeti mjere za podizanje standarda i održavanje visoke kvalitete umjetničkog obrazovanja u formalnoj i neformalnoj sredini za učenje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sustavno primijeniti i ocijeniti obrazovne i kulturne suradničke projekte/ inicijative.</li> <li>• Uključiti kulturnu osviještenost i izražavanje u uvjete za ocjenjivanje i praćenje formalnog učenja (tj. ispitivanja i vrednovanje).</li> </ul>

Preporuke su pojašnjene u daljnjem tekstu.



---

## 4.1 Popratni povezani programski razvoj

Tijekom sastanaka skupine OMK i analize mnogih zanimljivih primjera dobre prakse ukazala se vitalna potreba za boljim **strateškim i cjelovitim pristupom** kulturnoj osviještenosti i izražavanju da bi se poticao programski razvoj.

Držimo da su tri elementa ključna za razvoj strateškog pristupa:

- povezivanje raznih programskih područja/sektora u zemljama članicama EU-a uz potporu međusektorske infrastrukture da bi se postigla bolja dostupnost i održivost;
- upotpunjavanje baze znanja za donošenje programa u području kulturne osviještenosti i izražavanja s pomoću programa za razmjenu i rezultata istraživanja;
- popratni programski razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja s pomoću razvijanja prikladnih metoda vrednovanja koje jamče visoku kvalitetu.

---

### 1. Povezati razna programska područja/sektore u zemljama članicama EU-a

Kulturna osviještenost i izražavanje definirana je kao bitna transverzalna kompetencija i stoga pozivamo Europsku komisiju i zemlje članice EU-a da u okviru svojih kompetencija razviju **sustavnu politiku** kulturne osviještenosti i izražavanja, koja će utjecati na sva druga relevantna područja politike.

Na **konceptijskoj razini** kulturna osviještenost i izražavanje povezano je sa svim bitnim dimenzijama i ciljevima cjeloživotnog učenja:<sup>23</sup> kreativnost i inovacija, održiv i inkluzivan rast, kulturna raznolikost, baština, uspjeh u studiranju, osmišljavanje učinkovitih programa za mlade, ostvarivanje ciljeva programa za obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, građanske vještine i aktivno građanstvo, medijska pismenost i poduzetništvo.

- S ovog stajališta bitno je razviti **strategiju koja povezuje sva relevantna programska područja**: obitelj, predškolsko obrazovanje i skrb, obrazovanje, kultura, mediji, mladi, održivi razvoj, gospodarska inovacija i kreativna industrija. U ovom povezanom i transverzalnom okviru logično je da vodeću ulogu imaju programska područja za obrazovanje i kulturu.

Na konkretnoj razini ovaj transverzalni pristup znatno obogaćuje promicanje međusektorske upotrebe i osmišljavanje **infrastrukture** te se maksimalizira dostupnost kulture i održivost.

Ova cjelovita perspektiva bitna je kad je formalno, informalno i neformalno obrazovanje čvrsto povezano. Ova se povezanost logično pojavljuje na lokalnoj političkoj razini, pa treba podržati **lokalne vlasti** i njihovu autonomiju u poticanju partnerstva.

- **1. preporuka, voditeljima programa u zemljama članicama EU-a**
  - > Povezati različita područja/ sektore politika unutar država članica da bi se ostvario bolji pristup i održivost.
- **Poticajno djelovanje:**
  - > Povezati relevantna programska područja: obitelj, predškolsko obrazovanje i skrb, obrazovanje, kultura, mediji, mladi, održivi razvoj, gospodarska inovacija i kreativna industrija. Oblikovati zajedničke ciljeve, sporazume i radne planove za provođenje ove povezanosti u konkretnom međusektorskom djelovanju.
  - > Podržati lokalne vlasti i njihovu autonomiju u poticanju međusektorskog partnerstva.

---

## **2. Upotpuniti baze znanja za donošenje programa u području kulturne osviještenosti i izražavanja s pomoću programa za razmjenu, rezultatima istraživanja te s pomoću veza između zemalja i institucija**

Potrebno je upotpuniti bazu znanja zbog snažnijega strateškog pristupa kulturnoj osviještenosti i izražavanju. Razmjena relevantnih istraživanja, programskog djelovanja i dobre prakse na međunarodnoj razini može potaknuti razvoj na međunarodnoj i na nacionalnoj/regionalnoj razini.

Poput izazova definiranog u našoj prvoj preporuci ova baza znanja treba pokazati širok opseg povezanih programskih područja i pritom posebno uzeti u obzir cjelovite pristupe kulturnoj osviještenosti i izražavanju.

Djelovanje na europskoj razini temeljno je za ostvarivanje cilja, ali naponi ne smiju biti ograničeni na europski kontekst. Inicijative Europske komisije i zemalja članica EU-a treba povezati s radom nadnacionalnih tijela kao što su UNESCO, Vijeće Europe i OECD.

Postojeće međunarodne mreže (npr. ACEnet<sup>24</sup>) mogu se upotrijebiti za stvaranje ove veze. Da bi se ispunila ova uloga, potrebno je razviti strukturu, mandat, metode učenja i popratne mehanizme te mreže.

- **2. preporuka, voditeljima programa u zemljama članicama EU-a**
  - > Upotpuniti baze znanja za donošenje programa u području kulturne osviještenosti i izražavanja s pomoću programa za razmjenu i rezultata istraživanja.
- **Poticajno djelovanje:**
  - > Razmijeniti važna istraživanja, programsko djelovanje i primjere dobre prakse.
  - > Razviti i promicati rad postojećih međunarodnih mreža kao što je ACEnet (za kreatore politika) i Europska mreža promatrača u području umjetnosti i kulture (ENO) (za istraživače) za pomoć u razmjeni i vrednovanju prakse.
  - > Povezati Europsku komisiju i države članice EU-a s radom tijela kao što su UNESCO, Vijeće Europe i OECD.

### **24**

ACEnet mreža je voditelja programa koji rade u Europi i razmjenjuju informacije, znanja, iskustva i nadahnuća o umjetnosti, kulturnom i kreativnom obrazovanju i učenju. Njezina je zadaća staviti umjetnost te kulturno i kreativno obrazovanje u središte društva.



### 3. Podržati programski razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja s pomoću razvijanja pogodnih metoda vrednovanja koje jamče visoku kvalitetu

Praćenje je ključno za kontinuiran razvoj zdravog i učinkovitog programa kvalitete. Zbog toga što je kulturna osviještenost i izražavanje dio kompleksnog područja koje pokriva mnoga programska područja u kojem se usklađuju razni sektori, taj će program znatno unaprijediti trajno i na dokazima zasnovano vrednovanje na međunarodnoj razini da bi se pratili, analizirali i ocijenili trendovi.

Idealno polazište bila bi dopunjena vježba mapiranja mreže Eurydice “Umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi u europskim školama” iz 2009. godine.<sup>25</sup> Mogu se iskoristiti postojeće međunarodne mreže (npr. ACEnet, ENO, itd.) da bi praćenje bilo trajno. Da bi se ispunila ova uloga, potrebno je razviti strukturu, mandat, metodologiju, popratne mehanizme te mreže.

Sve inicijative razvijene za praćenje kulturne osviještenosti i izražavanja treba usko povezati s djelovanjem poduzetim da bi se s pomoću bitnih razmjena učvrstila baza znanja (2. preporuka). Resursi su ograničeni, pa su vrlo korisne veze s inicijativama drugih nadnacionalnih tijela (UNESCO, Vijeće Europe – Program za obrazovanje stručnjaka Pestalozzi,<sup>26</sup> OECD, itd.).

- **3. preporuka, voditeljima programa na razini EU-a**

- > Promicati razvoj programa za kulturnu osviještenosti i izražavanje razvijanjem prikladnih metoda<sup>27</sup> za praćenje koje jamče visoku kvalitetu.

25

[http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic\\_reports/113EN.pdf](http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/113EN.pdf)

26

Upućujemo i na “Bijelu knjigu o međukulturnom dijalogu” Vijeća Europe (2008).

27

“Prikladne metode” shvaćamo kao metode koje su prilagođene i uključene u posebne strukture obrazovnih sustava raznih država članica EU-a.

- **Poticajno djelovanje:**

- > Tražiti od mreže Eurydice dopunu izvješća o kulturnoj osviještenosti i izražavanju iz 2009.
- > Unaprijediti rad postojećih mreža za pomoć u ovom praćenju.
- > Povezati Europsku komisiju i države članice EU-a s radom tijela kao što su UNESCO, Vijeće Europe i OECD.



---

## 4.2 Iskustva i institucije kulture

Međusektorski pristup nužan je za poticanje prikladnog i održivog razvojnog programa. Logično je da programska područja za obrazovanje i kulturu imaju vodeću ulogu u provođenju kulturne osviještenosti i izražavanja u praksi. Dok je naš treći i završni odjeljak usredotočen na obrazovna područja, ovaj drugi odjeljak bavi se s četiri preporuke povezane s iskustvom i institucijama kulture:

- učiniti iskustvo kulture dostupnim svim građanima;
- stimulirati sudjelovanje u kulturi svih građana, posebnu pozornost obratiti djeci od najranije dobi i građanima u nepovoljnom društveno-ekonomskom položaju;
- podizati svijest o važnosti kulturnih institucija i proizvoda isticanjem njihove povezanosti s društvenim izazovima,
- posebnu pozornost posvetiti cjeloživotnom, međugeneracijskom i međukulturnom učenju o kulturnoj osviještenosti i izražavanju s ciljem da se potakne društvena kohezija.

---

## 4. Učiniti iskustvo kulture dostupnim svim građanima

Mogućnost razvijanja kulturne osviještenosti i izražavanja u znatnoj mjeri ovisi o dostupnosti građanima kulturnih institucija, sudionika i umjetničkih djela.

Važnost kulturne osviještenosti i izražavanja ne samo da ističe potrebu da zemlje članice EU-a ulažu u institucije i aktere nego zahtijeva da se posveti posebna pozornost dostupnosti njihove infrastrukture.

Da bi se to ostvarilo na održiv način, Komisija i države članice EU-a trebaju poticati međusektorsko korištenje infrastrukture, ulaganje u zaštitu stvorene i povijesne baštine i aktivno sudjelovanje građana u infrastrukturnim projektima i urbanizmu.

Ulaganja u digitalna pomagala za kulturne i obrazovne institucije poboljšat će dostupnost umjetničkim djelima i iskustvima i razviti vještine za medijsku pismenost.

- *4. preporuka, Europskoj komisiji i državama članicama EU-a*
  - > Učiniti iskustvo kulture dostupnim svim građanima.
- *Poticajno djelovanje:*
  - > Poticati međusektorsku infrastrukturu i ulaganja na svim programskim razinama da bi se ostvarila veća i održiva dostupnost kulturnim institucijama.
  - > Ulagati u digitalna pomagala za kulturne i obrazovne institucije koja poboljšavaju dostupnost umjetničkim djelima i iskustvima i razvijaju vještine za medijsku pismenost.





---

## 5. Stimulirati sudjelovanje u kulturi svih građana, posebnu pozornost obratiti djeci od najranije dobi i građanima u nepovoljnom društveno-ekonomskom položaju

Dostupnost kulturnih institucija, sudionika i umjetničkih djela nužan je uvjet za ostvarivanje kulturne osviještenosti i izražavanja kod svih građana, ali ona sama po sebi nije dovoljna. Potrebno ju je upotpuniti trajnim naporima u poticanju sudjelovanja u kulturi svih građana. Stoga kulturna politika treba neprestano imati na umu osmišljavanje, primjenu i ocjenjivanje programa i instrumenata za ostvarivanje toga cilja.

Istraživanja pokazuju da je potencijal dugoročnih pozitivnih učinaka sudjelovanja u kulturi najviši kad se sudjeluje u ranoj dobi. Stoga treba posvetiti posebnu pozornost sudjelovanju djece, počevši od ranog djetinjstva. Jasno je da su za takvo provođenje dječji vrtići i škole ključan partner.

Građanima u nepovoljnom društveno-ekonomskom položaju otežana je dostupnost kulturi i digitalnim medijima. Potrebno je posvetiti posebnu pozornost mjerama koje im jamče dostupnost i sudjelovanje.

- **5. preporuka, državama članicama EU-a:**
  - > Poticati sudjelovanje u kulturi svih građana, posebnu pozornost posvetiti djeci od najranije dobi i građanima u nepovoljnom društveno-ekonomskom položaju.
- **Poticajno djelovanje:**
  - > Analizirati prepreke dostupnosti i razraditi radni plan koji uzima u obzir drugačije sklonosti, iskustva i financijske mogućnosti ljudi te ponudu kulture koja im je raspoloživa.

---

## 6. Podizati svijest o važnosti kulturnih institucija i proizvoda isticanjem njihove povezanosti s društvenim izazovima

U mnogim državama članicama EU-a obrazovna i kulturna politika primarno je usredotočena na formalan proces učenja. Međutim, najveći dio cjeloživotnog procesa učenja odvija se u informalnim i neformalnim kontekstima. Znatan dio učenja o kulturi i stjecanju kulturnog kapitala odvija se kod kuće, među vršnjacima ili s pomoću medija.

Mnoga istraživanja pokazuju da roditelji imaju presudnu ulogu u izgradnji kulturnog kapitala svoje djece. Iako svi roditelji izričito ne uvažavaju važnost učenja o kulturi, istraživanja pokazuju da gotovo svi drže kako je najvažniji razvoj darovitosti njihove djece.

Politika nema izravan utjecaj na neformalno obrazovanje, pa je bitno da javnost i roditelji shvate važnost kulturne osviještenosti i izražavanja. To se može postići podržavanjem, dokumentiranjem i promicanjem inovativnih projekata koji povezuju kulturnu osviještenost i izražavanje, s jedne strane, i društvene, ekonomske i kulturne izazove današnjeg društva i razvoj kompetencija i darovitosti kod djece, s druge strane. Bitna pitanja pokrivaju inovaciju, aktivno građanstvo, održivost, kulturnu raznolikost, društvenu koheziju i poduzetništvo.



Jedan je od načina ostvarivanja cilja pokretanje istraživačkih programa koji unapređuju transdisciplinarni pristup u shvaćanju umjetničkog obrazovanja / obrazovanja u kulturi (neurološke, pedagoške, psihološke i društvene dimenzije, itd.) s posebnim fokusom na sinergiju između znanosti i umjetnosti, drugim riječima, između STEM-a i STEAM-a.<sup>28</sup>

- **6. preporuka, državama članicama EU-a:**
  - > Podizati svijest o važnosti kulturnih institucija i proizvoda isticanjem njihove povezanosti s društvenim izazovima.
- **Poticažno djelovanje:**
  - > Podržati i promicati inovativne projekte koji istražuju i dokumentiraju učinak kulturne osviještenosti i izražavanja na razvoj kompetencija kod djece i njegovu važnost za društvene, ekonomske i kulturne izazove.

## **7. Posebnu pozornost posvetiti cjeloživotnom, međugeneracijskom i međukulturnom učenju o kulturnoj osviještenosti i izražavanju s ciljem da se potakne društvena kohezija**

Danas je jedan od najvažnijih izazova kreiranje društvene kohezije u društvima koja su sve više raznolika i segmentirana. Kulturna osviještenost i izražavanje mogu imati glavnu ulogu u povezivanju naraštaja i skupina iz drugačijih kulturnih slojeva.

- **7. preporuka, državama članicama EU-a:**
  - > Posebnu pozornost posvetiti cjeloživotnom, međugeneracijskom i međukulturnom učenju o kulturnoj osviještenosti i izražavanju s ciljem da se potakne društvena kohezija.
- **Poticažno djelovanje:**
  - > Razviti i podržati programe edukacije za djelatnike kulturnih institucija da bi se unaprijedila njihova (među)kulturna svijest i sposobnost prilagodbe njihovih metoda učenja potrebama raznih posjetitelja i sudionika.

**28**

Science, Technology, Economics, Arts and Mathematics (znanost, tehnologija, gospodarstvo, umjetnost i matematika).





---

### 4.3 Preporuke u vezi s OBRAZOVANJEM

Za ostvarivanje kulturne osviještenosti i izražavanja ključnu ulogu imaju obrazovni i kulturni sektori. U ovom posljednjem odjeljku pobliže se razmatraju preporuke i poticajno djelovanje za uklapanje kulturne osviještenosti i izražavanja u obrazovanje i obrazovnu politiku.

- Uključiti kulturnu osviještenost i izražavanje u postojeće osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje na visokokvalitetan, primjereno ocijenjen i vrednovan način.
- Razviti početno učiteljsko obrazovanje i kontinuirano stručno usavršavanje i razvoj (CPD) za sve edukatore (učitelji, školski ravnatelji, obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu (ECEC), profesionalno obrazovanje i osposobljavanje (VET) stručnjaka, učitelja i stručnih suradnika u visokom obrazovanju (HE) te stručnjaci za obrazovanje u kulturi ) da bi se unaprijedile vještine i shvaćanja nužna za razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja kod učenika i u njihovim institucijama.
- Osmisliti, primijeniti i ocijeniti programe i instrumente za poticanje projekata ili institucija za izgradnju održive suradnje sa školama. Pokušati povezati ovu politiku s javnim financiranjem kulturnih institucija.
- Poduzeti mjere za podizanje standarda i održavanje visoke kvalitete umjetničkog obrazovanja u formalnoj i neformalnoj sredini za učenje.

---

### 8. Uključiti kulturnu osviještenost i izražavanje u postojeće osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, u obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, na visokokvalitetan, primjereno ocijenjen i vrednovan način

Da bi sva europska djeca imala mogućnost razviti svoje kompetencije za kulturnu osviještenost i izražavanje,<sup>29</sup> potrebno je sustavno i kontinuirano uključiti KK#8 u formalno i predškolsko obrazovanje za svu djecu.

U kontekstu definicije koju je dalo Vijeće Europske unije smatramo da kulturnu osviještenost i izražavanje treba uključiti u obrazovanje:

- na multidisciplinarni i cjelovit način;
- s posebnom pozornošću na razne umjetničke predmete;
- u cjelovitu i široku kulturnom okviru;
- povezano s drugim predmetima i kompetencijama.

Obvezni školski kurikulum trebao bi dati trajan i cjelovit referentni okvir koji je povezan s razvojem i interesima učenika i izazovima današnjeg društva, a obuhvaća cijelo obvezno školovanje.

Jedno je uključiti okvir za kulturnu osviještenost i izražavanje u kurikulum, a drugo provesti taj kurikulum u praksi. Dakle, razvoj prikladnih referentnih okvira i istraživanje sredina za učenje, dobru praksu i konkretne metodologije bit će ključno da razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja postane realnost u razredu. A to bi mogla učiniti posebna skupina OMK ili studija mreže Eurydice.

- *8. preporuka, državama članicama EU-a:*
  - > Uključiti kulturnu osviještenost i izražavanje u postojeće osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, u obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, na visokokvalitetan, primjereno ocijenjen i vrednovan način.

- *Poticajno djelovanje za države članice EU-a i Europsku komisiju:*
  - > Istražiti mogućnosti za uklapanje kulturne osviještenosti i izražavanja u osnovnoškolski i srednjoškolski kurikulum u okviru školskih predmeta (posebno umjetnosti) te u drugim područjima kurikuluma. U tom djelovanju koristiti postojeće primjere.
  - > Provesti vježbu mapiranja za bolje razumijevanje transdisciplinarnе sredine za učenje kulturne osviještenosti i izražavanja (recimo u naprednoj skupini, internetskom istraživanju i/ili studiji mreže Eurydice).
  - > Razviti pogodne referentne okvire koje će koristiti učitelji, školski ravnatelji i kreatori obrazovnih resursa.

---

## **9. Razviti početno učiteljsko obrazovanje i kontinuirano stručno usavršavanje za sve edukatore (učitelji, školski ravnatelji, obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, profesionalno obrazovanje i osposobljavanje stručnjaka, učitelja i stručnih suradnika u visokom obrazovanju (HE) te stručnjaci za obrazovanje u kulturi) da bi se unaprijedile vještine i shvaćanja nužna za razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja kod učenika i u njihovim institucijama**

Preporučujemo da države članice EU-a ocijene i ojačaju ulogu kulturne osviještenosti i izražavanja u profesionalnoj edukaciji i edukaciji na radu za učitelje i za stručne djelatnike u kulturi. Kulturna osviještenost i izražavanje te cjelovita perspektiva o kulturnoj osviještenosti treba biti sastavni dio profesionalnog profila i edukacije svih učitelja. Sukladno cjelovitu kurikulumu učitelje treba poticati da istražuju kulturne dimenzije svojih školskih predmeta.

Istodobno postoji potreba da se kapitalizira stručnost učitelja koji predaju umjetnost da učenike osposobe za umjetničko izražavanje i postave ga u širi kontekst kulturne osviještenosti i izražavanja. Potrebno je razviti programe da bi stručni djelatnici u kulturnom sektoru uvidjeli pogodne metode za suradnju sa školama.

Predlažemo provođenje posebnog ocjenjivanja i usporedbu načina na koji razne države članice EU-a uklapaju kulturnu osviještenost i izražavanje u stručno usavršavanje učitelja i stručnih djelatnika iz područja kulture da bi se identificirali primjeri dobre prakse i mjere za poticanje razvoja novih načina edukacije.

Ako je nužno, neka se prilagode instrumenti za opis kvalifikacija učitelja i profesionalaca u kulturi da bi se uzeli u obzir zahtjevi povezani s kulturnom osviještenošću i izražavanjem. Učenje od vršnjaka i međunarodna ili međusektorska razmjena mogu dati poticajne i uzbudljive prijedloge za edukaciju na radu.

- *9. preporuka, voditeljima programa na razini EU-a*
  - > Razviti početno učiteljsko obrazovanje i kontinuirano stručno usavršavanje za sve edukatore (učitelji, školski ravnatelji, odgojno-obrazovni djelatnici za obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu (ECEC), drugi odgojno-obrazovni djelatnici za obrazovanje i osposobljavanje (VET) stručnjaka, učitelja u visokom obrazovanju (HE) te stručnjaci i stručni suradnici za obrazovanje u kulturi) da bi se unaprijedile vještine i shvaćanja nužna za razvoj kulturne osviještenosti i izražavanja kod učenika i u njihovim institucijama.
- *Poticajno djelovanje:*
  - > Razmijeniti postojeće pristupe koji doprinose kulturnoj osviještenosti i izražavanju učitelja i učenika između zemalja članica EU-a koristeći dostupne mreže, internet-ske platforme Europske komisije kao što su *eTwinning* i *School Education Gateway* i mogućnosti za financiranu mobilnost i partnerstvo s pomoću *Erasmusa+*.
  - > Provesti vježbu mapiranja za kulturnu osviještenost i izražavanje u edukaciji učitelja i u kontinuiranu stručnom usavršavanju svih edukatora.

---

## 10. Poticati dugoročno partnerstvo i umrežavanje obrazovnih i kulturnih institucija i drugih relevantnih partnera

Na svim političkim razinama potrebno je posvetiti pozornost poticanju **dugoročnog partnerstva i umrežavanja** škola, sudionika u kulturi i drugih relevantnih partnera. Financiranje treba osigurati i usmjeriti na najprikladnijoj razini (lokalno, regionalno, nacionalno, itd.) i povezati s izvještavanjem i razmjenom iskustava u suradivanju.

- *10. preporuka kreatorima politika na razini EU-a*
  - > **Osmisliti, primijeniti i ocijeniti** programe i instrumente za poticanje projekata, programa ili institucija za izgradnju održive suradnje sa školama. Pokušati povezati ovu politiku s javnim financiranjem kulturnih institucija.
- *Poticajno djelovanje:*
  - > Namijeniti javne fondove za suradnju između obrazovnih i kulturnih institucija i poticati razmjenu resursa (infrastrukture).
  - > Sustavno provoditi i procjenjivati suradničke projekte/inicijative obrazovanja i kulture.

---

## 11. Poduzeti mjere za podizanje standarda i održavanje visoke kvalitete umjetničkog obrazovanja u formalnoj i neformalnoj sredini za učenje

**Kvaliteta** je ključna. Istraživanja su pokazala da jedino visokokvalitetno umjetničko obrazovanje i obrazovanje u kulturi ima pozitivan učinak na učenike i učitelje. U ovom četvrtom i posljednjem odjeljku navodimo djelovanja koja se bave kvalitetom.

U tom kontekstu bitno je **poticati, provoditi i procjenjivati** modele, koncepcije i strategije za procjenu i analizu u vezi s kulturnom osviještenosti i izražavanjem. Na školskoj razini ovi modeli trebaju biti dugoročni i procjenjivati ulogu učitelja voditelja i drugih relevantnih profesionalaca (učitelja i kulturnih aktera). U razredu učitelji trebaju imati modele za povezivanje kulturne osviještenosti i izražavanja s predmetima i s razvojem svojih učenika. Potrebno je potaknuti izdavače da pri kreiranju školskih udžbenika ili metoda uzmu u obzir kulturnu osviještenost i izražavanje. Analiza formalnog učenja i instrumenti za praćenje (tj. ispiti i inspekcije) mogu imati bitnu ulogu u vrednovanju načina na koji škole ostvaruju svoje ciljeve.

- *11. preporuka, voditeljima programa na razini EU-a*
  - > Poduzeti mjere za podizanje standarda i održavanje visoke kvalitete umjetničkog obrazovanja u formalnoj i neformalnoj sredini za učenje.
- *Poticajno djelovanje:*
  - > Uključiti kulturnu osviještenost i izražavanje u uvjete za ocjenjivanje i praćenje formalnog učenja (tj. ispitivanje i inspekcija).

Naposljetku, želimo još jednom istaknuti duboko humanu narav kulturne osviještenosti i izražavanja. U svojem znamenitom romanu, zabranjenom u Sovjetskom Savezu, *Život i sudbina*, koji govori o neizmjernej patnji i bijedi pod nacizmom i staljinizmom, Vasilij Grossman piše: **“Čovjek je najveći neprijatelj fašizma.”**

Kvalitetna edukacija o kulturnoj osviještenosti i izražavanju pomaže očuvanju osnovnih vrijednosti demokratske, socijalne, tolerantne i kreativne Europe. Pomoći će nam da sebe i druge shvatimo kakvi trebamo biti: divni čovjekoljubivi pojedinci, slobodoumni i kreativni.

---

## REFERENTNI DOKUMENTI

### Preporuka Europskog parlamenta i Vijeća

Preporuka Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2006. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje

<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:32006H0962>

### Radni planovi Vijeća za kulturu

Radni plan Vijeća za kulturu 2011–2014.

<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:42010Y1202%2801%29>

Radni plan Vijeća za kulturu 2015–2018.

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16094-2014-INIT/en/pdf>

### Otvorena metoda koordinacije, izvješća u području kulture

OMK Priručnik o kreativnom partnerstvu 2014.

[http://ec.europa.eu/culture/library/reports/creative-partnerships\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/culture/library/reports/creative-partnerships_en.pdf)

OMK Izvješće o stvaranju sinergije s obrazovanjem, posebno umjetničkim obrazovanjem, 2010.

[http://www.artscouncil.ie/uploadedFiles/wwwartscouncilie/Content/News/Young\\_people,\\_children,\\_and\\_education/MOCedu\\_final\\_report\\_en.pdf](http://www.artscouncil.ie/uploadedFiles/wwwartscouncilie/Content/News/Young_people,_children,_and_education/MOCedu_final_report_en.pdf)

OMK Izvješće o boljoj dostupnosti i širem sudjelovanju u kulturi, 2012.

[http://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/documents/omc-report-access-to-culture\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework/documents/omc-report-access-to-culture_en.pdf)

OMK Izvješće o ulozi javne umjetnosti i kulturnih institucija u promicanju kulturne raznolikosti i međukulturnog dijaloga, 2014.

[http://ec.europa.eu/culture/library/reports/201405-omc-diversity-dialogue\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/culture/library/reports/201405-omc-diversity-dialogue_en.pdf)

### Podnesak Europske ekspertne mreže o kulturi

“Kulturna osviještenost i kompetencije” Anne Bamford i Michael Wimmer, EENC skraćeno izvješće, rujan 2014.

<http://educult.at/wp-content/uploads/2011/08/Short-Analytical-Report-11-%E2%80%93-Key-Competence-on-Cultural-Awareness-and-Expression.pdf>







## OTVORENA METODA KOORDINACIJE ZA KULTURNU OSVIJEŠTENOST I IZRAŽAVANJE

### SURADNICI

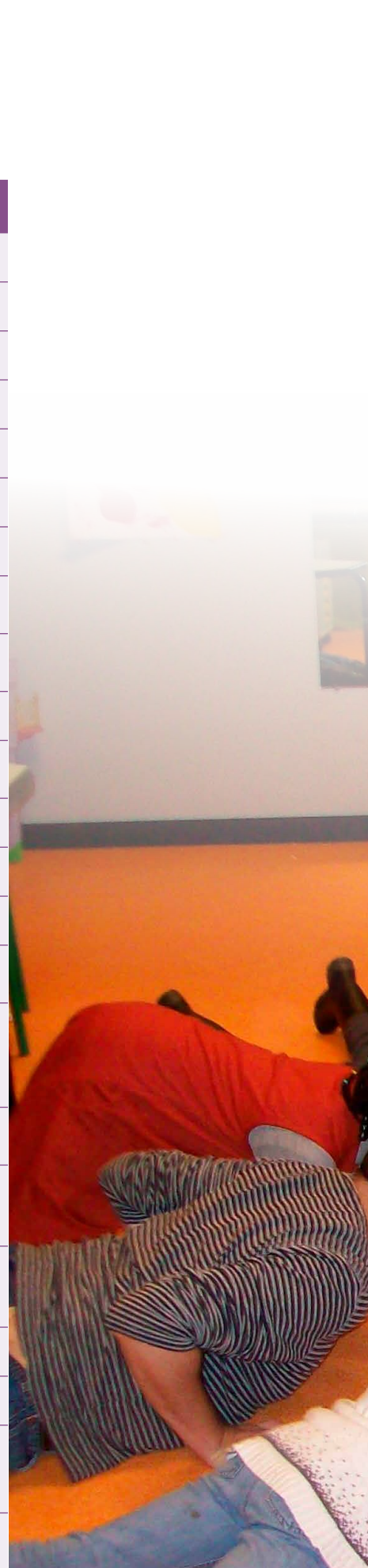
#### Države članice Europske unije<sup>30</sup>

Država članica	Ime	Prezime	Organizacija
AT	Barbara	Neundlinger	KulturKontakt Austrija
AT	Heidi	Meissnitzer	Stalno predstavništvo Austrije pri Europskoj uniji
BE – Fl.	Christine	Debaene	Odsjek za kulturu, mlade, sport i medije
Predsjedavajući (BE – Fl.)	Brecht	Demeulenaere	Flamansko ministarstvo obrazovanja
BE – Fl.	Wouter	Van den Driessche	Odsjek za kulturu, mlade, sport i medije
BE – Fl.	Marijke	Verdoodt	Odsjek za kulturu, mlade, sport i medije
BE – Fr.	Isabelle	Letawe	Ministarstvo Francuske zajednice, Opća uprava za kulturu, Služba za mladež
BE – Fr.	Nicolas	Van De Velde	Ministarstvo Francuske zajednice, odjel Kultura-obrazovanje
CY	Andri	Hadjigeorgiou	Ministarstvo obrazovanja i kulture
CY	Chrystalla	Petridou	Savjetnica za obrazovanje, mlade, kulturu sport i audiovizualne medije, PR Cipra u EU
CZ	Michaela	Přílepková	Nacionalni informacijski i savjetodavni centar za kulturu
CZ	Kristýna	Žůrková	Ministarstvo obrazovanja, mladih i sporta
DE	Angela	Murr	Centar za umjetnost i intermedijски dizajn u školi Baden-Württemberg (ZKIS)
DE	Gabriele	Pfennings	Povjerenica Savezne vlade za kulturu i medije
DE	Matthias	Wolf	Ministarstvo za kulturu, mlade i sport
DK	Ole	Winther	Danska agencija za kulturu
EE	Asta	Trummel	Estonsko ministarstvo kulture
EL	Stella	Chryssoulaki	26. eforat za prapovijesne i klasične antikvitete/Helensko ministarstvo kulture i sporta
ES	Maria Angeles	Gil Blanco	Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta

30

Na popisu su predstavnici svih država članica EU-a koji su sudjelovali na jednom ili na više sastanaka radne skupine OMK.

Država članica	Ime	Prezime	Organizacija
FI	Mikko	Hartikainen	Finsko nacionalno vijeće za obrazovanje
FI	Elisse	Heinimaa	Sveučilište Aalto Helsinki
FR	Elizabeth	Ladrat	Ministarstvo kulture i komunikacija
FR	François	Marie	Ministarstvo kulture i komunikacija
HR	Deborah	Hustić	Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
HR	Maja	Zrnčić	Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
HU	Edina	Elter	Stalna predstavica Mađarske
HU	Zoltán	Pompor	Mađarski institut za istraživanje i razvoj obrazovanja
HU	Borbála	Pribay	Ministarstvo ljudskih resursa, Odsjek za kulturne veze
IE	Jenny	Siung	Knjižnica Chester Beatty, Dublin
IT	Giuliana	De Francesco	Ministarstvo kulturne baštine i aktivnosti i turizma
LT	Vaiva	Lankelienė	Ministarstvo kulture
LT	Dalia	Šiaulytienė	Ministarstvo obrazovanja i znanosti
LV	Jolanta	Klišāne	Latvijski nacionalni centar za kulturu
LV	Baiba	Molņika	Latvijska nacionalna komisija za UNESCO
MT	John	Attard	Odsjek za provođenje kurikuluma, Uprava za kvalitetu i standarde u obrazovanju, Ministarstvo obrazovanja i zapošljavanje
Chair (NL)	Jan Jaap	Knol	Nizozemska zaklada za sudjelovanje u kulturi
NL	Ronald	Kox	Nacionalni ekspertni centar za kulturno obrazovanje i amatersku umjetnost (LKCA)
NL	Ocker	Van Munster	Nacionalni ekspertni centar za kulturno obrazovanje i amatersku umjetnost (LKCA)
PL	Magdalena	Ozimek	Ministarstvo kulture i nacionalne baštine
PL	Danuta	Pusek	Ministarstvo nacionalnog obrazovanja
PT	Elisa	Marques	Tim za umjetničko obrazovanje u Upravi za opće obrazovanje, Ministarstvo obrazovanja i znanosti
PT	Maria de Assis	Swinnerton	Zaklada Gulbenkian





Država članica	Ime	Prezime	Organizacija
RO	Rodica Diana	Cherciu	Ministarstvo obrazovanja i znanstvenih istraživanja, Odsjek za sekundarno obrazovanje
RO	Marlena	Minea	Ministarstvo kulture Rumunjske, Uprava za kulturnu baštinu
SE	Anna	Dammert	Švedsko ministarstvo obrazovanja i istraživanja
SE	Carin	Khakee	Švedsko ministarstvo kulture
SE	Margareta	Wiman	Švedsko ministarstvo obrazovanja i istraživanja
SL	Nataša	Bucik	Ministarstvo kulture, Uprava za kreativnost
SL	Nada	Požar Matijašič	Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta
SL	Barbara	Rogelj	Cankarjev dom, Kulturni i kongresni centar
SK	Zuzana	Komárová	Ministarstvo kulture Slovačke Republike
SK	Jaroslava	Markofova	Nacionalno vijeće za kurikulum, Nacionalni pedagoški institut
SK	Kálmán	Petőcz	Nacionalni institut za obrazovanje



---

## POZVANI STRUČNJACI

### ***Dva vanjska stručnjaka pridonijela su radu grupe u cijelom ciklusu***

- Ernst Wagner, koordinator UNESCO-ove Katedre za umjetničko i kulturno obrazovanje na Sveučilištu Friedrich Alexander, Erlangen-Nürnberg
- Lode Vermeersch, viši istraživač, HIVA – Institut za istraživanje rada i društva (Sveučilište Leuven), Odsjek za obrazovne znanosti (Sveučilište Vrije Bruxelles)

### ***Stručnjaci koji su ad hoc pozvani na sastanke***

- Anne Bamford, ravnateljica “Engine Room” i profesorica na Umjetničkom sveučilištu, London
- Annemies Broekgaarden, voditeljica za javnost i obrazovanje, Rijksmuseum Amsterdam i predsjednik Međunarodne udruge za djecu u muzejima
- Jonzi D., umjetnički direktor, “Breakin’ Convention”, London
- Pedro De Bruyckere, obrazovni znanstvenik, učitelj i istraživač
- Caroline Kearney, analitičarka za obrazovna istraživanja, Europska mreža škola
- Joan Parr, predsjedavajuća, ACEnet mreža
- Henry Thomas, voditelj za svjetske umjetnosti i kulture (1997–2012), Jadranski koledž United World
- Barend van Heusden, profesor i istraživač, Sveučilište Groningen
- Michael Wimmer, ravnatelj, EDUCULT



## KAKO NABAVITI IZDANJA EU-a

### Besplatna izdanja:

- jedan primjerak:  
EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)
- više primjeraka ili plakati/mape:  
od predstavnika ([http://ec.europa.eu/represent\\_en.htm](http://ec.europa.eu/represent_en.htm));  
od delegacija u zemljama koje nisu članice EU-a:  
([http://eeas.europa.eu/delegations/index\\_en.htm](http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm));  
kontaktirajte servis Europe Direct ([http://europa.eu/eurodirect/index\\_en.htm](http://europa.eu/eurodirect/index_en.htm))  
ili nazovite 00 800 6 7 8 9 10 11 (besplatan telefon u zemljama EU-a) (\*).

(\*) Informacije su besplatne, kao i većina poziva (neki operateri, govornice ili hoteli vjerojatno će naplatiti telefonsku uslugu).

### Kupovanje izdanja:

- EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

### Copyright fotografija:

Str. 5–6: Jan Fabre, de man die de wolken meet © Michiel Hendrickx

Str. 11: Francuska – Rouen – Le Caliband théâtre, Company-in-residence, Louis Pasteur school © Ecoleélémentairepasteur

Str. 12: Latvija – Radi! Kreativni tjedan

Str. 13–14: Finska – Finska mreža Dječjih centara za kulturu

Str. 16: Švedska © Christine Chilcott

Str. 18–19: Finska – Finska mreža Dječjih centara za kulturu © Hanna Nyman

Str. 22: Latvija – Radi! Kreativni tjedan

Str. 25: Latvija – Radi! Kreativni tjedan

Str. 31: Portugal – ArtisticRes © Rodrigo de Souza

Str. 36: Slovenija © Gregor Gobec

Str. 37–38: Švedska © Bror Hjorths Hus

Str. 40: Nizozemska © Peter Van Beek

Str. 42: Mađarska – Családi program © Helmich Katalin

Str. 44–45: Slovenija – NFEP © Matjaz Rust

Str. 47: Mađarska © Székely Zsófia

Str. 48: Nizozemska © Peter Van Beek

Str. 52: Švedska © Maria Hedberg

Str. 56: Portugal – ArtisticRes © Filipe Ferreira

Str. 58: Latvija – Radi! Kreativni tjedan

Str. 59–60: Latvija – Druviena – Radi! Kreativni tjedan

Str. 62: Portugal – Open Lessons © Rodrigo de Souza

Str. 64: Mađarska © Deim Péter

Str. 67: Francuska – Rouen ‘Architecture en classe’, projekt škole “Jules Michelet” © C.Lancien

Str. 68–69: Finska – Finska mreža Dječjih centara za kulturu

Str. 70: Portugal – Otvorena nastava © Rodrigo de Souza

Str. 74–75: Austrija – bink © Christine Aldrian Schneebacher

Str. 76–77: Francuska – Rouen – Le Caliband théâtre, rezidentna trupa, škola “Louis Pasteur” © Ecoleélémentairepasteur

